

1979/80:21

Nr 21

Måndagen den
5 november 1979

Måndagen den 5 november

Kl. 11.00

Anmälan om kompletteringsval till utskott

§ 1 Anmälan om kompletteringsval till utskott

TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i näringsutskottet under Ingvar Carlssons ledighet anmält hans ersättare Sylvia Pettersson.

Talmannen förklarade vald till

suppleant i näringsutskottet

Sylvia Pettersson (s)

§ 2 Justerades protokollen för den 19, 22, 23, 24, 25 och 26 oktober.

§ 3 Upplästes följande inkomna ansökningar:

Till riksdagen

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet på grund av utrikes resa fr. o. m. den 5 november 1979 t. o. m. den 4 december 1979.

Stockholm den 26 oktober 1979

Lennart Blom

Till riksdagen

Härmed anhåller jag om ledighet från uppdraget som riksdagsman på grund av FN-uppdrag under tiden den 5 november 1979 till höstsessionens slut.

Stockholm den 30 oktober 1979

Rune Ångström

Till riksdagen

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet på grund av tjänstgöring som statssekreterare fr. o. m. den 5 november 1979 t. o. m. den 6 oktober 1980.

Stockholm den 1 november 1979

Carl Bildt

Kammaren biföll dessa ansökningar.

Måndagen den
5 november 1979

*Om bostadspoliti-
ken*

Talmannen anmälde att följande ersättare skulle tjänstgöra i stället för resp. ledamöter, nämligen
Barbro Nilsson (m) för *Lennart Blom*,
Ulla Orring (fp) för *Rune Ångström* och
Filip Fridolfsson (m) för *Carl Bildt*.

§ 4 Om bostadspolitiken

Bostadsministern *BIRGIT FRIGGEBO* erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

dels de den 15 resp. 22 oktober anmälda interpellationerna
1979/80:11 av *Tore Claeson* (vpk) och
1979/80:36 av *Christer Nilsson* (s),

dels en den 23 oktober anmäld fråga
1979/80:62 av *Arne Fransson* (c)

och anförde:

Herr talman! *Tore Claeson* har frågat mig vilka åtgärder regeringen kommer att vidta eller föreslå för att öka bostadsbyggandet, stoppa hyreshöjningarna och göra slut på bostadsspekulationen.

Christer Nilsson har frågat mig om jag avser att ta initiativ för att öka bostadsbyggandet och dämpa aviserade hyreshöjningar.

Arne Fransson har frågat mig vilka konkreta åtgärder jag avser vidta för att bostadsbyggandet skall komma upp i nivå med vad som angavs som målsättning i budgetpropositionen.

Jag besvarar interpellationerna och frågan i ett sammanhang.

Jag vill till att börja med erinra om de åtgärder som har vidtagits för att stimulera bostadsbyggandet. Många av dessa har också den effekten att de begränsar hyreshöjningarna i nyproduktionen och därmed, genom systemet med bruksvärdeshyra, också hyreshöjningarna i det äldre bostadsbeståndet. Jag tänker då bl. a. på de särskilda höjningarna av lånetaket för flerfamiljshus, den sänkta garanterade räntan för statligt belånade bostadshus, de ökade räntebidragen för hyres- och bostadsrättshus som genomfördes förra året och på successivt förbättrade lånevillkor för ombyggnadsverksamheten.

Genom dessa åtgärder har bostadsinvesteringarna kunnat ökas. Det gäller särskilt ombyggnadsverksamheten, som har ökat avsevärt under såväl 1978 som 1979.

När det däremot gäller nybyggandet är bilden i vissa avseenden oroande. Byggandet av lägenheter i flerfamiljshus har visserligen ökat väsentligt, men inte på ett sådant sätt att det i någon nämnvärd omfattning uppväger det minskade byggandet av småhus. Framför allt är det oroande att vi har ett så lågt bostadsbyggande i några regioner där risken för bostadsbrist är påtaglig. Jag tänker bl. a. på Stockholmsregionen, där antalet tomma lägenheter minskar snabbt.

Jag anser, i enlighet med vad jag tidigare har gett uttryck för, att det delade ansvaret för bostadsförsörjningen mellan stat och kommun förutsätter att kommuner och bostadsföretag tar sin del av ansvaret för bostadsbyggandet för att trygga en god bostadsförsörjning. Jag är också övertygad om att kommunerna – som genom sin roll på bostadsmarknaden har god kännedom om de lokala problemen – kommer att göra sitt yttersta för att hindra uppkomsten av en ny svår bostadsbrist.

En viktig fråga är behovet av bostäder på såväl kort som lång sikt. Ett förvånande inslag i detta sammanhang är att kommunerna i de senaste bostadsbyggnadsprogrammen bedömer bostadsbyggnadsbehovet vara betydligt mindre än de behov som allmänt anges i den bostadspolitiska debatten. Enligt kommunernas bedömning är bostadsbyggnadsbehovet också lägre än de behov som har redovisats av bostadsstyrelsen i den senaste anslagsframställningen. Det finns därför anledning att ägna ökad uppmärksamhet åt frågan om bostadsbyggnadsbehovet, bl. a. i samband med arbetet på en ny långtidsutredning.

När det sedan gäller bostadskostnaderna vill jag påminna om att det främst är kostnaderna för bränsle, underhåll och drift som har ökat. Dessa kostnadsökningar har till en del motverkats genom ökade bostadsbidrag, åtgärder för att finansiera underhåll, stöd för energisparande åtgärder och genom prisövervakning och ytterst priskontroll. Dessutom övervägs ytterligare åtgärder inom bl. a. underhållsfondsutredningen (Bo 1978:05), bostadsrättsutredningen (Bo 1978:06), hyresrättsutredningen (Ju 1975:06) och den nyligen tillsatta utredningen om individuell mätning och debitering av värme och varmvatten. Inom handelsdepartementet har man dessutom utarbetat en promemoria, Prisövervakning på boendeområdet, som nu är ute på remiss.

Beträffande åtgärder mot spekulation på bostadsmarknaden vill jag erinra om bl. a. de redan genomförda förslagen beträffande utvidgad köpeskillingskontroll för statsbelånade småhus och åtgärder mot olaglig handel med hyreslägenheter. Vidare vill jag påminna om den i våras framlagda propositionen (1978/79:209) om ändring i bostadsbeskattningen m. m., som riksdagen har uppskjutit behandlingen av till i höst. Jag vill slutligen erinra om uttalandena i regeringsdeklarationen att byggande och förvaltning av bostäder skall ske i former som motverkar spekulation.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Nya alarmerande siffror och samstämmiga uppgifter från olika delar av vårt land visar att både bostadsbristen och hyrorna fortsätter att öka i allt snabbare takt.

Hundratusentals ungdomar, ensamstående och barnfamiljer står utan bostad eller bor otillfredsställande. De senaste årens hyreshöjningar har pressat ned levnadsstandarden för stora grupper av hyresgäster, och de nu aviserade hyreshöjningarna med upp till 2 000 kr. per år för en vanlig lägenhet gör situationen helt ohållbar. Spekulationen i lägenheter och fastigheter har fått en omfattning som tillsammans med bostadsbristen och hyresutplund-

Måndagen den
5 november 1979

*Om bostadspoliti-
ken*

ringen omöjliggör en social bostadspolitik.

Mot denna bakgrund har jag till bostadsministern ställt frågan om vilka åtgärder regeringen kommer att vidta eller föreslå för att öka bostadsbyggandet, stoppa hyreshöjningarna och göra slut på bostadsspekulationen.

Som en följetong kommer varje höst, och ibland även vid andra tider, nya hyreshöjningskrav från kommunala och privata bostadsföretag. De flesta hyresgästerna har redan en, två eller tre gånger i år fått kraftiga hyreshöjningar, motiverade av höjda oljepriser. I de nu pågående hyresförhandlingarna har det getts en rad exempel på hyreskrav som har ställts från olika håll i landet. Jag har fått en del brev och påringningar från hyresgäster, som har bett mig att uppmärksamma detta och peka på omöjligheten för dem att klara sådana här hyreshöjningar.

Som exempel kan nämnas – och det hör inte till de allra värsta exemplen, det vill jag understryka – att man i Norrköping begär hyreshöjningar i den bostadsproduktion som nu pågår och i den bostadsproduktion som planeras, vilket betyder att det på hyrorna blir kvadratmeterpriser på mellan 220 och 275, ja ända upp till 300 kr. per kvadratmeter lägenhetsyta och år. Från ansvarigt håll i Norrköping säger man att man känner sig maktlös och att den här utvecklingen inte längre kan få fortsätta. Ansvariga personer har givit uttryck åt uppfattningen att regeringen borde känna trycket att det här måste göras någonting. Det kan, säger man, inte bara vara kommunernas och länsbostadsnämndernas sak att agera.

Ett annat exempel på att krav på stora hyreshöjningar har framförts har jag hämtat från Kalmar. Där begär Kalmarhem 140 kr. mera i hyra för en normal trea, och också där har bostadsföretaget och kommunerna framhållit betydelsen och nödvändigheten av ökade insatser från statsmakternas sida för att man skall kunna klara den situation som har uppkommit.

För att ta ytterligare ett exempel i det här sammanhanget kan jag nämna att stiftelsen Bygge-Bo i Oskarshamn framfört krav på hyreshöjningar på 36 kr. per kvadratmeter eller ca 27 %. Också i Oskarshamn anser man att det rör sig om ett realistiskt bud som hyresgästerna inte kan klara och att detta måste bli en fråga för regeringen.

Som bostadsministern säkerligen känner till skulle den uppräknade jag nu har gjort kunna göras längre, men jag har velat anföra just dessa exempel som ett uttryck för hur illa ställt det är på det här området. Den hyresutplundring som pågår och som har pågått under hela 1970-talet kan inte få fortsätta. Hyrorna har under den här tiden mer än fördubblats, och ökningstakten bara tilltar. Hos vanliga lönearbetare och hyresgäster finns det nu inte utrymme för ytterligare hyreshöjningar – levnadsstandarden för dem har kraftigt försämrats.

Nu måste snara åtgärder sättas in för att bygga bort bostadsbristen, stoppa hyreskostnadsutvecklingen och göra slut på spekulationen i boendet. Statligt stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen, billigare pengar till bostadsbyggande i allmännyttig regi, stopp för oljebolagens utpressning och prishöjningar, skärpt lagstiftning mot fastighets- och lägenhetsspekulation och obligatorisk kommunal bostadsförmedling av alla bostäder är, herr talman,

några av de åtgärder som nu måste genomföras.

Krav börjar nu ställas på de kommunala bostadsföretagens styrelseledamöter liksom på kommunstyrelse- och fullmäktigeledamöter att de aktivt skall verka för att stoppa hyreshöjningar och inte bara med beklagande registrera de ökade kostnaderna. Krav måste också ställas – det inser allt flera – på statsmakterna, och krav måste ställas på regering och riksdag om ett statligt, riktat stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen. Stödet kan ges i form av ränte- och amorteringsfria tilläggs lån av en storlek som gör det möjligt att klara allmännyttans ökade kostnader.

I avvaktan på konkreta åtgärder från statsmakternas sida måste kommunerna och kommunalpolitikerna ta ansvaret för ett stöd till hyresgästerna och till sina egna bostadsföretag. Man får lov att ge besked till regeringen om att man inte anser det vara vare sig politiskt eller socialt möjligt att fortsätta med den pågående hyresplundringen. Man får inte vara främmande för tanken att exempelvis skjuta på amorteringar av statliga lån i avvaktan på beslut om statligt stöd.

Hyresgästorganisationer, bostadsföretag och kommuner måste agera tillsammans och genom olika framställningar och uppvaktningar försöka pressa fram besked och beslut som förhindrar nya hyreshöjningar.

Det är bara statsmakterna som nu kan stoppa hyresplundringen genom ett stöd till hyresgästerna av storleksordningen 1 miljard kronor. 1 miljard är mycket pengar, men det utgör bara en liten del av det stöd i form av bidrag, lån och skatteavdrag som utgår till företag och villaägare. Det finns inte heller någon annan väg att snabbt komma till rätta med en del av de största orättvisorna i boendet mellan olika upplåtelseformer. En ökning av åtskillnaden mellan fattiga och rika kan inte bekämpas genom att man underlättar ett fortsatt ägande av bostaden. En ökning av det statliga stödet till allmännyttan, en bättre boendemiljö och ett större inflytande för hyresgästerna gör hyresboendet mera attraktivt och gör det mindre lönsamt och intressant att äga bostaden. Om man inte lyfter upp det kommunala bostadsinnehavet och ger det det stöd som det förtjänar genom en ökning av det riktade statliga stödet, betyder det som nu pågår på bostadsmarknaden att hela allmännyttan drivs i graven. Är det detta som regeringen vill med sin politik när den på olika sätt och i olika sammanhang föreslår ett ökat ägande av bostaden som lösningen av alla problem?

Låt mig, herr talman, ta ett mycket aktuellt exempel på ökat ägande av bostäder. Det gäller vad som nu pågår här i Stockholm på Söder. Det diskuteras en övergång i Tantoområdet från hyresrätter till bostadsrätter. HSB har för avsikt att köpa Tanto bostadsområde på Södermalm, om hyresgästerna i området har tillräckligt stort intresse för att köpa bostadsrätt. En stor del av hyresgästerna har visat sitt missnöje med den nuvarande situationen genom att preliminärt anmäla sitt intresse. Man lockar med så höga nominella insatser som möjligt, lån till 95 % av dessa insatser och därigenom maximala skatteavdragsvinster. Till detta kommer då realisationsvinstmöjligheterna. Bostadspolitiskt innebär det en katastrof, om välbelägna områden, ett efter ett, omvandlas till reservat för spekulerande

höginkomsttagare. Men man kan inte fördöma enskilda hyresgäster när de försöker ordna det så fördelaktigt som möjligt för sig själva, man kan inte fördöma de hyresgäster som reagerar på bostads- och skattepolitiken på ett sätt som är rationellt och som framstår som fördelaktigt med tanke på det egna hushållets ekonomi. Man tackar inte nej till något som ser ut som en gåva på hundratusentals kronor.

Bostads- och skattepolitiken gynnar ägande i olika former och ger på grund av de stora skattesubventionerna lägre bostadskostnader ju högre inkomster man har. Vad hyresgästerna i regel inte tänker på är att de i det långa loppet binder ris åt egen rygg. Det stora kapital som sätts in i bostaden leder ju i själva verket till en ond cirkel. Nästa gång man behöver en bostad kan man visserligen göra en sexsiffrig vinst kanske, men bytesobjektens pris har ju stigit lika snabbt.

Herr talman! Man måste fördöma en bostadspolitik som så uppenbart gynnar de rikare på de fattigares bekostnad, som driver fram en privatisering av hus efter hus och område efter område, som styckar upp stadsdelar och städer i spekulations- och skatteavdragsobjekt där "de bättre" bor, som tvingar ungdomar, invandrare osv. att hyra i andra hand eller bo inneboende till upprissade priser på grund av bristsituationen för de här grupperna.

En sådan bostadspolitik innebär en kapitulation efter 60 års bostadspolitisk kamp inom och utom hyresgäströrelsen – en kamp för låga hyror, rimliga villkor, trygghet och inflytande för hyresgästerna.

En omvandling till bostadsrätt i det aktuella fall som jag tog upp – Tantoområdet – skulle innebära sänkta skatteinkomster för stat och kommun i storleksordningen 5 milj. kr. om året de första åren. Tänk om de pengarna kunde slussas över till hyresgästerna i stället! Det skulle räcka till stora hyressänkningar och miljöförbättringar. I Tantofallet skulle det räcka till hyressänkningar med 70 kr. per kvadratmeter lägenhetsyta och år.

De krav som nu måste ställas i anslutning till pågående eller avbrutna hyresförhandlingar är hyresstopp genom statligt stöd till allmännyttan i form av ränte- och amorteringsfria tilläggs lån, avskrivning av allmännyttans underhålls och hyresförlustlån, prissänkning och effektivt prisstopp på byggnadsmaterial och olja för bostadsuppvärmning, statliga och kommunala bidrag till allmännyttan för dess sociala och allmänna merkostnader, stopp för nya taxehöjningar som drabbar hyresgästerna och förändringar av taxorna, så att en större andel läggs på industrier och storförbrukare, samt konkreta planer för att minska bränslekostnaderna utan försämring i värme- och varmvattenhållning som går ut över barn, gamla och sjuka.

På en rad platser har hyresförhandlingarna mellan hyresgästförening och bostadsföretag brutit samman eller måst uppskjutas, och allt fler på båda sidor om förhandlingsbordet börjar nu bli klara över vad en stor del av hyresgästerna har varit klara över för länge sedan: det kan inte få fortsätta längre på det här sättet. Det går inte att klara ständigt stigande kostnader, orsakade av inflation och profiter i olika led på bostadsmarknaden, genom nya pålagor på hyresgästerna.

I den allmänpolitiska debatten för knappt två veckor sedan gjorde

bostadsministern ett par inlägg, där hon försökte sig på konststycket att å ena sidan behandla problemen på bostadsmarknaden som något i och för sig olyckligt men å andra sidan ändå beskriva läget som ganska bra. Trots att hundratusentals ungdomar och äldre av bitter erfarenhet vet, att det är nästan omöjligt att få tag på en egen bostad utan svarta pengar eller insatser i storleksordningen 50 000–100 000 kr., framställer bostadsministern och regeringen situationen som ganska bra! Möjligen är den i vissa avseenden oroande.

Som vanligt försökte bostadsministern komma förbi de verkliga problemen – den tilltagande bostadsbristen, de allt högre hyrorna, den utbredda spekulativen och de allt större orättvisorna på bostadsmarknaden. Regeringen och bostadsministern är säkert medvetna om krisförhållandena, om de växande problemen men vill eller vågar inte ta itu med de grundläggande orsakerna. I stället försöker man komma runt problemen genom att påstå att förhållandena är både bra och dåliga, att verkligheten är komplicerad, att människorna inte känner igen sig i de beskrivningar som ges osv. Man påstår att problemen på bostadsmarknaden egentligen inte gäller bostadsbrist, högre hyror och spekulationer i boendet. I stället består de i att det finns orättvisor mellan hyresgäster, mellan bostadsrättshavare och mellan småhusägare. Man försöker inbilla dem som söker bostad att det egentligen inte byggs för litet bostäder – bostadsinvesteringarna har ju ökat under 1978 jämfört med 1977. Man försöker få hyresgästerna att glömma en tilltagande hyresutplundring genom att tala om att hyrorna i Sverige är låga i förhållande till hyrorna i andra länder och glömmet naturligtvis då bort länder där hyrorna är mycket lägre.

Vidare framhålls att hyrorna är låga i förhållande till verkliga kostnader. Man påstår från borgerligt håll att man vidtagit kraftåtgärder mot spekulation på mark och kämpat mot orättvisorna genom olika marginella åtgärder.

Som bekant har dessa åtgärder inte på något avgörande sätt hejdat ökade spekulationer eller minskat orättvisorna och segregationen i boendet.

Förmodligen kommer bostadsministern att säga att den bild som jag ger av förhållandena är alltför ensidig, att jag bara uppehållit mig vid en sida av ett problem som har flera sidor.

Låt mig då direkt säga att den kritik som jag försöker anföra har som utgångspunkt att en bra bostad i en bra miljö till rimliga kostnader skall vara en social rättighet; vidare att bostadssektorn skall vara befriad från alla vinst- och spekulationsintressen och att bostaden inte skall vara en marknadsvara eller en handelsvara.

Har man detta som utgångspunkt och vill leva upp till och omsätta det i praktisk politik, måste man konstatera att situationen på dagens bostadsmarknad är så krisartad och den politik som förs så dålig, att bara en mycket snabb och genomgripande förändring kan göra det möjligt att uppfylla åtminstone något av de bostadssociala mål som även den borgerliga regeringen säger sig eftersträva.

I det interpellationssvar som bostadsministern har lämnat erinras om de åtgärder som har vidtagits för att stimulera bostadsbyggandet. Jag vill till det

påstå att inga av de åtgärder som har vidtagits har var för sig eller tillsammans inneburit några avgörande förändringar eller förbättringar i den krissituation som råder på bostadsmarknaden.

Genom olika åtgärder har bostadsinvesteringarna kunnat ökas, säger bostadsministern. Ja, men det är, mot bakgrund av den inflation som vi har, ganska ointressant om summan av bostadsinvesteringarna har ökat i pengar räknat. Betydligt intressantare är det att konstatera att bostadsbyggandet har minskat och ligger på en alltför låg nivå, att tusentals byggnadsarbetare har måst sluta sina jobb som byggnadsarbetare och skola om sig för andra sysselsättningar och att detta i sin tur har inneburit att beredskapen för ett ökat bostadsbyggande nu är så dålig att man troligen måste tänka sig att det tar mycket längre tid innan man kan bygga ifatt bostadsbristen än det skulle ha gjort om regeringen hade fört en annan bostadspolitik.

När det gäller nybyggandet säger bostadsministern att bilden i vissa avseenden är oroande. Jag skulle vilja säga att det inte bara är oroande utan alarmerande med det låga bostadsbyggandet, med den stora ökningen av byggkostnaderna och bristen på utbildad arbetskraft för att snabbt kunna öka byggandet. Risker för bostadsbrist är, Birgit Friggebo, inte bara påtaglig, utan den är ett faktum sedan år tillbaka, inte minst i det område som bostadsministern också pekar på, nämligen Stockholmsregionen.

Bostadsministern talar i det här svaret också om det delade ansvaret för bostadsförsörjningen mellan stat och kommun. Det delade ansvaret innebär emellertid i praktiken att kommunerna tvingas att agera på en marknad som till stora delar styrs av de s. k. marknadskrafternas fria spel. Det hjälper inte om kommunerna gör sitt yttersta för att klara sin del, om statsmakterna – regering och riksdag – inte klarar sin, nämligen att ge rimliga villkor och tillräckligt stöd för att de skall kunna bygga och tillhandahålla bostäder till priser som är rimliga och överkomliga för hyresgästerna.

Bostadsministern talar vidare om skilda bedömningar. Jag tror att orsaken till de skilda bedömningarna ligger just i motsättningen och omöjligheten att fortsätta att producera bostäder till kostnader som en stor del av bostadskonsumenter inte kan betala. Här måste vi snabbt få ett finansieringssystem som ger "billigare" pengar till bostadsbyggande, och i avvaktan på det måste man gå in med ränte- och amorteringsfria lån.

Då det gäller bostadskostnaderna påminner bostadsministern om att det främst är kostnaderna för bränsle, underhåll och drift som har ökat. Ja, hyresgästerna vet att så är fallet, men det gör det ju inte mindre angeläget att stoppa hyreshöjningarna. Vilka förslag från bostadsrättsutredningen och hyresrättsutredningen som bostadsministern talar om i svaret är det egentligen som skall innebära ett stopp för fortsatta hyreshöjningar? På vilket sätt kan eventuella förslag om prisövervakning på boendeområdet innebära lägre hyror? Innebär en bra statistik att hyrorna sänks? Det är frågor som man måste ställa.

Till sist! När det gäller åtgärder mot spekulation på bostadsmarknaden, något som jag också har frågat om, är det som redovisas i svaret i och för sig bra, men detta ger egentligen inte något svar på frågan om vad regeringen

fortsättningsvis vill göra för att minska spekulationen och handeln med hyresfastigheter och insatslägenheter. På vilket sätt tänker man ta itu med de skyhöga försäljningspriserna och överlåtelsesummorna på bostäder?

Herr talman! Det svar som bostadsministern har givit på den fråga jag ställde lämnar inte ett besked som betyder att vi kan emotse några sådana åtgärder från regeringens sida som kan få någon avgörande betydelse för ett ökat bostadsbyggande, lägre hyror eller stopp för bostadsspekuleringen. Den borgerliga regeringens misslyckande då det gäller bostadspolitiken framstår i dag ännu klarare än den gjorde före valet.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Friggebo för svaret. Alla är ense om att vi har en bostadsbrist i många kommuner, att hyresnivån i nyproduktionen ligger för högt och att det är för dyrt att bygga. Nu, några veckor efter valrörelsen, erkänner statsrådet Friggebo problemen och säger att läget på bostadsmarknaden inger oro. Vi är alltså överens om att problem finns, och då gäller frågan vilka åtgärder vi skall vidta för att öka byggandet. Men den frågan får vi tyvärr inget svar på i interpellationssvaret.

Efter drygt tre år av borgerligt styre med Birgit Friggebo som bostadsminister befinner sig bostads- och hyresmarknaden i djup kris. De s. k. överkostnaderna är i dag så stora att bostadsföretagen inte kan bygga eller tvekar att bygga. Många av de lägenheter som skulle ha påbörjats under 1979 kommer inte att lämna ritbordet. Vem kan och får starta nybyggen, när överkostnaderna blir omkring 20 % och årshyran beräknas till 25 000 kr. för en normal trerumslägenhet?

I Norrköpings kommun skriver tidningarna om överkostnader på vissa projekt mellan 20 och 25 %, och i Sundsvall, för att ta en kommun i norra Sverige, ligger överkostnaderna i de preliminära beräkningarna på mellan 8 och 20 %. I många projekt hotar alltså överkostnaderna att bli så höga, att länsbostadsnämnderna inte kan lämna godkännande för statliga lån.

Låneproblemen gör alltså att företagen vägrar eller tvekar att bygga. Anvisade byggnadskvoter utnyttjas inte. I det här läget kan inte kommunerna genomföra sina bostadsbyggnadsprogram trots att tusentals människor köar för att få bostad.

Kritik mot de borgerliga regeringarnas passiva bostadspolitik kommer nu också från statliga myndigheter. Länsbostadsnämnden i Östergötland har nyligen påpekat att regeringen måste ta krafttag mot de höga bostadskostnaderna, om kommunerna skall kunna genomföra sina bostadsbyggnadsprogram.

Statsrådet Friggebo försöker i dag liksom tidigare att smita ifrån sitt ansvar och antyder att det är kommunernas fel att bostadsbyggandet ligger på en alltför låg nivå. Birgit Friggebo glömmer bort att regeringen har huvudansvaret för bostadspolitiken. Hon tycks heller inte vilja förstå att kommunerna bygger för litet på grund av ständigt ökade överkostnader. Det är inte kommunernas fel att finansieringssystemet har brister. Jag kan inte förstå varför statsrådet försöker dölja problem som hon rimligen väl känner till.

Den snabba ökningen av kostnaderna får också konsekvenser som inte alltid uppmärksammas i den bostadspolitiska debatten. Överkostnaderna gör, vilket hyresgäströrelsen påpekar i sitt programförslag, att skillnaderna mellan olika upplåtelseformer förstärks och att det blir svårt att fullt ut genomföra den solidariska hyressättningen, eftersom hyresnivån i det äldre bostadsbeståndet då skulle komma att höjas alltför mycket.

Resonemanget i svaret om bruksvärdeshyran är knappast korrekt. Hyreshöjningar i nyproduktionen påverkar bruksvärdet negativt.

Det påstås i debatten att bostadsproduktionen i år kommer att minska på grund av bristen på byggnadsarbetare. Vi skall då komma ihåg att det låga bostadsbyggandet under regeringarna Fälldin och Ullsten drev ut byggnadsarbetare i arbetslöshet. Många byggnadsarbetare gick i det läget över till andra yrken, och därför råder nu brist på byggnadsarbetare i vissa delar av landet. Situationen förvärras av att byggmaterialindustrin har dragit ned sin kapacitet. Mot den här bakgrunden talar allt flera om att vi har en konstruerad bostadskris.

Hyreskostnaderna kommer nu att öka snabbare än konsumentprisindex. Tar man hänsyn till ökningen av oljepriserna kan det för vissa hyresgäster bli hyreshöjningar på mellan 1 500 och 2 000 kr. om året. Hyresnivån i nyproduktionen tenderar att bli så hög att många av dem som står i bostadskö inte har råd att efterfråga nybyggda lägenheter. Läget förvärras av att inflationen har urholkat bostadsbidragssystemet och att ensamstående och familjer utan barn har fått försämringar.

Det interpellationssvar som lämnats i dag är endast en sammanfattning av en politik som skapat dagens ohållbara situation. I statsrådets svar finns inga förslag som kommer att öka bostadsbyggandet och dämpa aktuella hyreshöjningar. Det är ingen hemlighet att det inom regeringen finns delade meningar om bostadspolitiken. Fångad av herr Bohmans ekonomiska planer och punktmarkerad av en biträdande minister med blå partifärg kan tydligen statsrådet Friggebo inte föra en bostadspolitik där bostaden är en social rättighet.

Herr talman! Riksdagen underkände i våras delar av folkpartiregeringens bostadspolitik och uttalade att det borde byggas minst 65 000 lägenheter om året. Nu säger statsrådet att bostadsbyggandet ökar, men det är mycket tveksamt om hon har rätt. Och det finns inget i regeringsdeklarationen som tyder på att regeringen Fälldin tänker prioritera bostadsbyggandet.

Jag skall mot den bakgrunden sluta med att ställa en fråga till bostadsministern: Vad tänker statsrådet Friggebo göra för att nå upp till den målsättning för bostadsbyggandet som riksdagen beslutat om?

ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Bostadsbyggandets omfattning och kostnadsutvecklingen i byggande och förvaltning har tilldragit sig betydande uppmärksamhet i den bostadspolitiska debatten under 1970-talet. Det är rätt naturligt med tanke på den betydelse bostadsbyggandet har för den enskilde och för samhället. Enligt centerns uppfattning måste bostadspolitikens syfte vara att garantera

goda bostäder åt alla och åstadkomma en effektiv byggnadsproduktion som möjliggör låga bostadskostnader.

När riksdagen under våren 1979 behandlade bostadsbyggandets omfattning uttalade man klart nödvändigheten av en årlig igångsättning om ca 65 000 lägenheter. Vidare underströk riksdagen det nödvändiga i att regeringen skulle framlägga förslag som skulle leda till att önskvärt resultat uppnåddes. Detta uttalande från riksdagens sida var en klar viljeinriktning i frågan om nödvändigheten av att nå en igångsättning som låg på denna nivå.

Utvecklingen under de nio första månaderna är emellertid en annan. Antalet påbörjade lägenheter uppgår till 37 405 mot 38 099 vid motsvarande tid förra året. Detta innebär att den av riksdagen uttalade målsättningen knappast kan uppnås under året. Det är naturligtvis beklagligt och kan leda till bostadsbrist på vissa håll och till att sysselsättningen kommer i fara för dem som är verksamma inom byggbranschen.

I min fråga till bostadsministern efterlyste jag vilka konkreta åtgärder som regeringen skulle vidta för att målsättningen när det gäller bostadsbyggandets omfattning skulle kunna förverkligas. Jag kan tyvärr inte tolka svaret på annat sätt än att man från regeringens sida inte är beredd att föreslå eller vidta några sådana åtgärder att bostadsbyggandet kan uppnå den av riksdagen uttalade målsättningen. Min fråga till bostadsministern kvarstår därmed.

Vilken omfattning kommer enligt bostadsministrarnas uppfattning bostadsbyggandet att få under åren 1979 och 1980, om inga ytterligare åtgärder vidtas?

Många tecken tyder tyvärr på att byggandet kommer att bli av betydligt mindre omfattning än vad man tidigare har räknat med. Av svaret framgår att bostadsministern anser att bilden i vissa avseenden är oroväckande när det gäller nybyggandet, men bostadsministern följer inte upp detta konstaterande med förslag till några konkreta åtgärder. Dessutom kan jag inte hålla med bostadsministern om att byggandet av lägenheter i flerfamiljshus skulle ha ökat väsentligt – i varje fall inte om man gör en jämförelse mellan åren 1978 och 1979. Då kommer man i stället till det resultatet att antalet igångsatta lägenheter är lägre. Det är fråga om en minskning med ca 500 lägenheter.

Självfallet har kommunerna ett stort ansvar för att bostadsbyggandet hålls på en sådan nivå att man skapar förutsättningar för att alla invånare skall kunna erhålla en god bostad. Det är därför oroväckande att det av bostadsministrarnas svar klart framgår att kommunernas bostadsbyggnadsprogram omfattar ett mindre antal lägenheter än man tidigare angivit. Vad beror detta på? Man kan inte ge något generellt svar på den frågan. Orsakerna varierar säkerligen från kommun till kommun. Därför ser jag det som mycket angeläget att man från regeringens sida mycket noggrant följer upp kommunernas planer, så att man inte hamnar i en situation där det föreligger stor risk för att bristen på bostäder ökar.

Jag har, herr talman, tidigare uttryckt min besvikelse över att svaret på min fråga inte var så klart och konkret som jag hade hoppats. Vidtas inga nya åtgärder föreligger också stor risk för att bl. a. trähusbranschen kommer att

råka in i en besvärlig situation. Detta kommer, med tanke på att flertalet av trähusfabrikerna är belägna på mindre orter, att innebära svåra sysselsättningsproblem för den personal som kan komma att friställas. Därför är det också från sysselsättnings- och regionalpolitisk synpunkt angeläget att bostadsbyggandet hålls på en tillfredsställande hög nivå.

Slutligen, herr talman, får jag tacka bostadsministern för svaret på min fråga. Jag utgår ifrån att regeringen med mycket stor uppmärksamhet följer utvecklingen på bostadsbyggandets område och vidtar de åtgärder som är absolut nödvändiga för att byggandet skall hållas på en från samhällets synpunkt tillfredsställande nivå.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Den här dagen har aviserats som en särskild debattdag om bostadspolitiken. Det fick vi höra under den allmänpolitiska debatten för en kort tid sedan. Bostadsministern ville då inte ta upp kammarens tid med en debatt om bostadsfrågorna, eftersom hon förberedde ett framträdande i dagens interpellationsdebatt. Det var på den grunden Birgit Friggebo avvisade en mer seriös debatt i detta ämne med min partikollega, Lennart Nilsson, som gjorde tappra försök att få i gång en dialog med bostadsministern om bostadspolitiken.

Det är två ting som intresserar: dels regeringsförklaringen om bostäderna, dels vad regeringen ämnar göra åt bostadspolitiken. Svaret i dag ger ingen tydlig vägledning. Jag kan förstå interpellanternas besvikelse. Vi var nog rätt många som uppfattade bostadsministerns inlägg under den allmänpolitiska debatten så, att regeringen planerade att i dag konkretisera vad man ämnar göra på bostadspolitikens område. Självfallet är besvikelsen stor, om än förklarlig.

Det är fullt klart att bostadsministern inte delar uppfattningen att bostadsbyggandet måste ökas och nå upp till 70 000 lägenheter per år. Vi får högt räknat en igångsättning som svarar mot föregående års. Det betyder kanske 57 000 lägenheter eller någonting där omkring – troligen något eller några tusen bostäder mindre. Några 65 000 igångsatta lägenheter under 1979 blir det inte.

När Birgit Friggebo i oktober 1976 inträdde på den bostadspolitiska scenen som statsråd hänvisade hon ofta och glatt till socialdemokraterna, som gjordes ansvariga för den låga igångsättningen under 1976. Den socialdemokratiska bostadspolitiken rubricerades som ett misslyckande. Det byggdes fel lägenheter, på fel platser, till fel kostnad. Det var en slogan som roade den då unga folkpartistiska halmhattsgenerationen enormt.

Sedan dess har pendeln för igångsättningen stannat vid 56 000–57 000. Bostadsbristen, som på sina håll är alldeles uppenbar, är således numera ett resultat av borgerlig statskonst. Nu finns det ingen att skylla ifrån sig på. Birgit Friggebo är inne på sin tredje regering av borgerlig kulör. Alla vet att hon befinner sig i hetluften av en högerdominerad regering – jag hänvisar till regeringsförklaringen om bostadspolitiken. En delikat fråga är förstås om Birgit Friggebo instämmer i vad som sägs i regeringsförklaringen om

bostadsrättens blomstring i dess s. k. oidentifierade former.

En förstäringsåtgärd är att öka bostadsbyggandet. Vi hävdar att bostadsbyggandet bör uppgå till 70 000–75 000 lägenheter per år. En jämn och kontinuerlig produktion är av betydelse, såväl för rekryteringen till själva byggplatsen som för hela byggmaterialindustrin. I takt med ökat bostadsbyggande uppkommer flera arbetstillfällen inom materialindustrin. Det kan ge 20 000–30 000 nya jobb enbart inom denna sektor. Därtill kommer att ett jobb som byggnadsarbetare blir mera attraktivt om det finns en hög och jämn sysselsättning. Det ger mening åt och intresse för vidareutbildning och god yrkeskunskap.

Vi socialdemokrater har föreslagit ett ränte- och amorteringsfritt lån för att eliminera överkostnaderna. Christer Nilsson har givit exempel från Norrköping och Sundsvall. Överkostnaderna är enorma i förhållande till låneunderlaget. Det gör det fullständigt omöjligt att åstadkomma en rimlig hyra för de konsumenter som en gång skall flytta in i de aktuella lägenheterna.

Vårt förslag om ett ränte- och amorteringsfritt lån har en koppling till kravet på prisundersökningar på bostadsmarknaden: att låta statens pris- och kartellnämnd kolla entreprenadpriserna. Som ni i regeringen har misshandlat detta riksdagsbeslut! En enhällig riksdag har uttalat sig för en sådan undersökning, men SPK har inte fått resurser för att klara jobbet. Den passiviteten är inte ursäktlig.

Bostadsanvisningslagen är nu på gång. Vi hade haft den lagen för länge sedan om inte regeringsskiftet kommit 1976. Den är ett bland flera andra bidrag i arbetet mot segregeringen.

Bostadsbeskattningen för s. k. oidentifierade bostadsrätter skall nu ändras. Bostadsskattekommittén föreslog att man skulle ta upp hela värdet av bostaden till beskattning, men regeringsförslaget är avsevärt mildare. Frågan är: Varför? Det bidrar ju inte till en mera jämlik kostnadsutveckling på bostadsmarknaden.

Jag såg i ett tidningsreferat att bostadsministern har satt i gång en ny utredning om individuell mätning av värme och varmvatten i bostäderna. Vi var nog många som då höjde en smula på ögonbrynen. Så sent som i våras fattade en enhällig riksdag beslut om att slopa kopplingen mellan bostadslån och installation av mätare i bostäderna. Antingen vet inte bostadsministern vad riksdagen fattar för beslut eller också struntar hon i dem.

Med utgångspunkt i regeringsförklaringen är det orsak för alla med intresse för att bevara och bygga ut den sociala bostadspolitiken att vara bekymrade och oroade. Gemensam för borgerliga regeringar har varit vakthållningen kring enskilda byggmästare. Jag tänker då på åtgärden att öka den statliga belåningen från 85 till 92 % för denna låntagarkategori utan att ställa ett enda krav i socialt avseende. Riksdagen var vidare tvungen att se till att de 2 milj. kr. som utgjorde det särskilda bostadsbidraget för handikappade blev kvar, trots att folkpartiet ville ta bort det anslaget. Mest oroande är förstås att bostadsministern inte tar riksdagens uttalande från i våras mera allvarligt. Jag tänker på civilutskottets betänkande nr 26, som ju var en fullt tydlig missnöjesyttring mot regeringens oförmåga – eller skall vi använda ordet

ovilja – att sätta fart på bostadsbygandet.

Herr talman! Regeringsförklaringen från den senaste regeringsbildningen har i allt väsentligt samma innehåll som regeringsförklaringen anno 1976. Det är välmenande, allmänt svepande meningar, inga konkretiseringar. Med tanke på regeringens sammansättning går vi i bostadsfrågan en oviss tid till mötes. Interpellationssvaret är lika slätstruket. Det lovar egentligen ingenting. Jag medger att det är stora och viktiga frågor det handlar om, men det har aldrig varit en särskilt bra politik att bara låta det gå och hoppas på bättre tider.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag vill tacka Tore Claeson för att han läste ur mitt anförande i den allmänpolitiska debatten, där jag sade att det ibland kan vara värdefullt att man för en nyanserad debatt och beskriver verkligheten sådan den är. När man vill förändra och förbättra samhället är det rimligt att man utgår från ett kritiskt granskande och tar fram det som inte är bra. Men när man föreslår åtgärder eller skall bestämma sig för vilka åtgärder man vill vidta är det ganska viktigt att man har klart för sig hur verkligheten ser ut. Annars riskerar man att fatta felaktiga beslut och vidta felaktiga åtgärder.

Tore Claeson uppehöll sig länge vid frågan om hyresutvecklingen. Under 1970-talet har kallhyran i stort sett inte ökat mer än vad som motsvarar prisutvecklingen i allmänhet, och det betyder att hyran reallt sett inte har ökat under 1970-talet. Tar man däremot också hänsyn till bränsle- och energikostnaderna finner man att bostadskostnaden har ökat mera än vad som motsvarar prisutvecklingen i övrigt. Vi stod förra året inför höga hyreshöjningskrav, som uppgick till mellan 12 och 14 %. Vi gick då in med ett miljardlån till underhåll – här återkommer jag till den miljard som Tore Claeson syftade på – varigenom den faktiska hyreshöjningen för 1979 blev ca 4 à 5 %. Därefter har vi fått en mycket kraftig oljeprisökning.

Folkpartiregeringen var mycket angelägen om att se till att oljepriserna inte skulle utsättas för omotiverade höjningar, och vårt bestämda uppträdande gentemot oljebolagen ledde också till att vi sparade in ungefär 2 miljarder för folkhushållet. Hade vi gått med på kraven från oppositionen i riksdagen, skulle hyreshöjningarna i dag ha blivit väsentligt större än vad som nu blir fallet.

Vi skall ha klart för oss att oljekrisen är något som hela samhället kommer att få bära och att alla medborgare kommer att drabbas av den. Vi skall inte försöka att slå blå dunster i ögonen på människorna genom att ge intryck av att effekterna av oljeprisökningarna kan subventioneras bort. Dessa effekter kommer vi att få bära solidariskt, och det innebär att boendekostnaderna för villaägare, för bostadsrättshavare och för hyresgäster kommer att öka.

Däremot bör vi alla vara medvetna om att det finns motåtgärder att sätta in, nämligen i form av energibesparande åtgärder. Det har i år genomförts åtgärder som underlättar möjligheterna att finansiera energisparande åtgärder i byggnadsbeståndet. Jag tycker att det är av värde med tanke på att hyresgäströrelsen i förhandlingarna med fastighetsägarna nu kräver åtgärder

från dessa för att minska oljeförbrukningen.

Också bostadsbidragen har varit uppe till diskussion. Under de tre år då jag haft möjlighet att påverka politiken har de övre hyresgränserna höjts med 37 % och de statliga bostadsbidragen – som man också kan kalla inkomstprövade barnbidrag inom bostadsbidragssystemet – med 67 %. Detta betyder lättnader i möjligheterna för dem som har de allra lägsta inkomsterna att bära de höjda hyreskostnaderna.

Tore Claeson föredrog citat ur urklipp från tidningar ute i landsorten, och såvitt jag förstår handlade det om ännu inte färdigförhandlade hyreskrav. Hans slutsats var att statsmakterna måste vidta åtgärder i detta sammanhang och han framhöll att man ute i de olika kommunerna kräver sådana åtgärder.

Låt mig bara säga att ännu ingen har hört av sig till mig, genom uppvaktnings eller på något annat sätt, för att kräva statliga åtgärder i syfte att lindra den hyreskostnadsstegring som förorsakas av oljeprisökningarna. Jag tror att det delvis beror på att de allra flesta inser att vi inte kommer att kunna subventionera oss ur den här kostnadsökningen. Jag tror också att hyresgästerna måste få ett helt annat inflytande över sitt boende, att de måste få mycket mer att säga till om för att vi skall kunna få en bättre tingens ordning även när det gäller hyreskostnadsutvecklingen.

Tore Claeson ironiserar litet över handelsdepartementets promemoria om prisövervakning. Statistik kan väl inte sänka några hyror, säger han. Nej, det tror inte jag heller. Men däremot tror jag att statistik, undersökningar och kunskaper om vad det är som gör att kostnadsutvecklingen är som den är både när det gäller hyror och när det gäller byggkostnader kan leda fram till att åtgärder vidtas som är riktiga och bra.

Tore Claeson hade ett resonemang om olika upplåtelseformer. Låt mig säga att vår inriktning är att skapa neutralitet mellan de olika upplåtelseformerna. Vi tänker inte avskaffa äganderätten eller bostadsrätten – jag tillåter mig att tolka Tore Claesons inlägg så att han hade den uppfattningen. Många av orättvisorna inom bostadspolitiken och när det gäller boendekostnaderna beror på inflationen. Utifrån den kunskapen har vi tillsatt en utredning om s. k. real beskattning och real belåning, som innebär att man skulle göra bostadsbelåning och bostadsbeskattning oberoende av inflationens härjningar. Om ett sådant system skulle kunna genomföras skulle vi få bättre neutralitet mellan de olika upplåtelseformerna.

Förslaget om ändrad bostadsbeskattning och borttagande av den omedelbara avdragsrätten för underhållskostnader innebär en minskning av bostadsspekulationen. Det kommer inte att bli så lönsamt att köpa fastigheter och att tillgodogöra sig underhållsavdragen som det tidigare har varit. Det är ytterligare ett konkret förslag när det gäller åtgärder för att minska spekulationen på fastighetsmarknaden. Förslaget ligger nu hos riksdagen för behandling.

När det gäller bostadsbyggandet säger Tore Claeson att de beslut som har fattats och de förslag som har lagts fram inte i någon avgörande mån inneburit förändringar eller förbättringar. Här vill jag bara fråga om inte de ändringar av

lånevillkoren, dels höjning av lånen, dels förändringar i själva lånevillkoren, som har inneburit att hyran är ca 200 till 250 kr. lägre i en nyproducerad trerumslägenhet än den skulle ha varit om vi inte hade vidtagit några åtgärder, ändå inte måste uppfattas som en avgörande förbättring för dem som efterfrågar och skall bo i en sådan nyproducerad lägenhet.

Tore Claeson och flera andra ledamöter – bl. a. Oskar Lindkvist – har varit inne på att bostadsbyggandet minskar. Oskar Lindkvist menade att jag skulle ha varit road av att socialdemokraterna under sin tid hade tvingats se att bostadsbyggandet kraftigt minskade. Nja, så var det väl kanske ändå inte. Jag har sagt att det var ganska naturligt med en minskad igångsättning efter miljonprogrammets dagar med dess höga takt i bostadsbyggandet. Men vad vi har lyckats åstadkomma under våra tre år är att vi har vänt på den kurvan och att vi åter har ett ökat bostadsbyggande.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! I det här inlägget kommer jag kanske att fortsätta att göra påståenden som bostadsministern inte instämmer i, men jag anser att jag har fog för dem.

Birgit Friggebo vill göra mig och kammaren uppmärksam på att kallhyran inte har ökat mer än andra priser under 1970-talet. Det är ju egentligen rätt ointressant för de människor som inte vet hur de från den ena månaden till den andra skall få ihop pengar till livets nödtorft och klara sin hyra. Det är rätt ointressant för dem om kallhyran inte har ökat mer än priserna på livsmedel och annat. Det intressanta för dem är att hyrorna har ökat väsentligt, inberäknat då de ökade bränslekostnaderna. Det är detta som är avgörande för bostadskonsumenterna.

Sedan säger Birgit Friggebo att de faktiska hyreshöjningarna 1979 – jag uppfattade att det var det året hon talade om – blev 4–5 %. Det är ju helt galet. Ökningarna har legat på minst det dubbla, för också här måste man ta hänsyn till de ökade bränslekostnaderna. Man kan inte isolera dem, man kan inte tänka bort dem i sammanhanget.

Hysesökningarna kunde dämpas tack vare de underhållslån som infördes. Men för att denna dämpning av hyreskostnaderna inte skall förbytas i någonting mycket värre när lånen skall börja betalas tillbaka är det nödvändigt att avskrika dessa underhållslån. Jag vill därför på en gång fråga om Birgit Friggebo är beredd att diskutera en avskrivning av dessa lån som ett verksamt medel för att dämpa hyreshöjningarna.

Sedan säger Birgit Friggebo att om man hade genomfört oppositionens krav beträffande oljepriserna hade det nu sett mycket värre ut, då hade man inte kunnat göra de besparingar för folkhushållet som hon talar om. Jag vill då hävda för det första att vänsterpartiet kommunisterna inte har föreslagit några åtgärder på detta område som skulle ha fått sådana effekter, för det andra att om folkpartiregeringen hade underlåtit att under en period sommaren 1979 släppa priskontrollen på de tunga eldningsolja, som används för uppvärmning av större delen av våra hyresbostäder, hade den del av hyreshöjningarna som gäller bränslekostnaderna varit 30 % lägre. Det är

nämligen effekten av att man släppte loss priserna i en tid då de multinationella oljebolagen gjorde större vinster än på många år, i en tid då råoljeproduktionen i världen är större än den någonsin har varit. Att folkpartiregeringen mot den bakgrunden föll undan för oljebolagens utpressningspolitik och gick med på att släppa priskontrollen på olja, även om det bara var för en kortare tid, fick ödesdigra konsekvenser för hyresgästerna. Och det hade kunnat undvikas.

Birgit Friggebo säger att "ännu har ingen uppvaktat mig för att klara oljepriserna". Nej, det tror jag. Dels vet man sedan tidigare att uppvaktningar av de borgerliga regeringarna i syfte att åstadkomma lägre hyror för hyresgästerna inte ger något resultat, dels har oljeprishöjningarna slagit så oerhört ojämnt och olika att det har skapat förvirring, och man kanske ännu inte har samlat sig för att göra sådana framställningar. Jag anser det emellertid inte orealistiskt att ge särskilda subventioner för att hålla nere priserna för den olja som går åt till bostadsuppvärmning – det är tvärtom ett realistiskt och bra förslag.

Jag är överens med Birgit Friggebo om att fördelar skulle kunna uppnås beträffande real beskattning och real belåning, men det väsentligaste just nu är att snabbt få ett riktat statligt stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen och på sikt få ett finansieringssystem som ger billigare pengar till bostadsbyggandet över huvud taget. Jag erkänner villigt att de förändringar i lånevillkoren som har genomförts innebär vissa förbättringar. Men glöm inte bort att samtidigt som man genomförde dem genomförde man också försämringar i fråga om upptrappningen av den garanterade räntan! Man gav med den ena handen men tog tillbaka med den andra!

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! Tore Claesson har rätt när han säger att vi inte kan tänka bort oljan. Problemet är att ingen kan tänka bort den – det kan inte riksdagen, det kan inte regeringen, det kan inte bostadsföretagen, det kan inte hyresgästerna, det kan inte villaägarna. Ingen kan göra det. Det är ett stort bekymmer för oss att vi är så oljeberoende. En av de viktigaste åtgärderna inom energipolitiken är att göra oss mindre beroende av oljan så att inte oljepriserna slår så hårt på ekonomin och på bostadskostnaderna.

Vi hade en hyreshöjning på 4–5 % vid årsskiftet. Men sedan kom oljeprisutvecklingen och den katastrof som den innebär. Vi kan inte subventionera bort den belastning på våra företag, på bostadskostnader och annat som oljeprisutvecklingen innebär. Tore Claesson får komma med något förslag som innebär att man kan helt subventionera bort dessa kostnader utan att samtidigt höja skatten så att människorna får betala kostnaderna den vägen.

Tore Claesson säger att uppvaktningar hos en borgerlig regering inte är lönsamma. Låt mig få erinra om de krav som kom förra året på insatser för att mildra hyreshöjningarna. Vi ställde då upp med en miljard under två år. Den miljarden har också effekter under 1980, eftersom åtagandet gäller både 1979 och 1980.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Beträffande oljediskussionen säger Birgit Friggebo: Kom då med något förslag! Jag skall ge bostadsministern och regeringen ett förslag: Subventionera priset på den olja som går till bostadsuppvärmning! Då når man nämligen den effekt som är viktigast att nå, om man vill medverka till att pressa ned boendekostnaderna.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Jag vet inte om statsrådet Friggebo har missbedömt repliktidens längd eller om svaret till Tore Claeson också skulle vara ett svar till övriga debattörer. Det är i så fall en rad frågor som inte är besvarade i den här debatten.

Det finns inte mycket som talar för att bostadsbyggandet kommer att öka under 1979. Bostadsstyrelsens chef, generaldirektör Bengt Johansson, har nyligen påpekat att bostadsbyggandet kommer att minska med 5 000 lägenheter under innevarande år. I stället för en väntad ökning till 61 000 påbörjade bostäder kommer bostadsbyggandet att sjunka under fjolårets 57 000. Vi får hoppas att bostadsstyrelsen väl känner den bostadspolitiska verkligheten.

Det är fel att tala om en väsentlig ökning av bostadsbyggandet, som bostadsministern gör i svaret. Även om det finns delsiffror och månadsstatistik som visar en ökning är det en procentuell uppgång från ett bottenläge, och då är det inte mycket värt. Självklart skall kommunerna och bostadsföretagen ta sin del av ansvaret för bostadsbyggandet, men det förutsätter förändringar i finansieringssystemet – det borde vi kunna vara överens om. Jag måste därför upprepa min fråga till bostadsministern: Vad vill Birgit Friggebo göra för att öka bostadsbyggandet till den nivå som riksdagen har föreslagit?

Som Oskar Lindkvist nämnde har socialdemokraterna i opposition presenterat förslag som skulle bryta prisutvecklingen och sätta fart på byggandet. I en partimotion i höst om den ekonomiska politiken har socialdemokraterna på nytt krävt ett särskilt ränte- och amorteringsfritt lån för att öka byggnadsinvesteringarna. Vi har också krävt en skärpt prisövervakning, och för att komma till rätta med överkostnaderna har socialdemokraterna föreslagit att det statliga lånesystemet anpassas till de verkliga produktionskostnaderna. Detta förutsätter emellertid en hård prövning av produktionskostnadernas skälighet. Dessa och andra förslag har tyvärr avvisats av riksdagens borgerliga majoritet.

Så något om regeringsdeklarationen. Den nämns bara i förbigående i interpellationssvaret, och det beror naturligtvis på att regeringen inte står samlad kring en aktiv bostads- och hyrespolitik.

Bostadsbyggandet "bör ökas" enligt regeringsdeklarationen. I Thorbjörn Fälldins första regeringsdeklaration hette det att bostadsbyggandet skall ökas. Målsättningen är alltså lägre i dag än den var för tre år sedan. Det vore beklagligt om statsrådet Friggebo i dag inte kunde presentera en bostadspolitik som kan häva krisen på hyres- och bostadsmarknaden. Hon anser att

läget inger oro; då är det också hennes skyldighet mot svenska folket att presentera en politik som dämpar hyreshöjningarna och ökar bostadsbyggandet.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag vet inte riktigt vem Birgit Friggebo är överens med i bostadsfrågan. Hon är inte överens med riksdagen, för riksdagen sade i våras ifrån att den målsättning som regeringen hade i propositionen visade en så passiv inställning till bostadsbyggandet att den inte kunde godtas. Bostadsstyrelsen har inte heller samma uppfattning som bostadsministern. Den anser att ett ökat bostadsbyggande är nödvändigt för att klara efterfrågan på lägenheter. Den enda jag kan se att Birgit Friggebo har blivit överens med är den trepartiregering som har bildats efter det senaste valet. Det kan inte uppfattas på annat sätt än att man där är nöjd med att det sätts i gång 56 000–57 000 nya lägenheter.

Vi har från socialdemokratiskt håll sagt för det första: Ge statens pris- och kartellnämnd resurser för bättre priskontroll över entreprenadföretagen! Det kan inte vara rimligt att de gör vinster av så stort format, när dessa vinster höjer hyrorna och drabbar bostadskonsumenter. För det andra har vi föreslagit ett ränte- och amorteringsfritt lån för bostadsbyggande. Det eliminerar, som Christer Nilsson påpekade, överkostnaderna med upp till 10 % i normalfallet.

Jag vill vidare påminna om att riksdagen den här veckan påbörjar behandlingen av bl. a. en socialdemokratisk partimotion där vi föreslår statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet. Detta skulle vara ett effektivt bidrag till att pressa produktionskostnaderna. Det skulle vara av värde att få veta om det finns något intresse, inte hos regeringen men möjligen hos Birgit Friggebo och hos folkpartiet, att medverka till en sådan lösning för att få fart på bostadsbyggandet.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBE:

Herr talman! Jag beklagar att jag aldrig lär mig de här debattreglerna – nu fick varken Christer Nilsson eller Oskar Lindkvist något rejält svar på sina frågor.

Vi är alla överens om behovet av att öka bostadsbyggandet. I budgetpropositionen i år redovisades regeringens och mitt förslag, och vi sade där att det var angeläget att bostadsbyggandet under början av 1980-talet ökade till 65 000 lägenheter. Det ansluter mycket väl till bostadsstyrelsens uppfattning.

Problemet när det gäller att bedöma bostadsbehovet är bl. a. att kommunerna, som borde ha den bästa kännedomen om efterfrågan på och behovet av lägenheter, för exempelvis 1980 planerar för 60 000 à 61 000 lägenheter. Det är kommunernas bedömning, och kommunerna borde ha den bästa kännedomen om behovet, eftersom man i kommunerna står närmast sina egna väljare och ser hur det rör sig i regionen.

Bostadsstyrelsen gjorde sin beräkning och kom också fram till ett behov av

60 000 lägenheter. Men därutöver sade man i bostadsstyrelsen att vi behöver ha en reserv på 5 000 lägenheter. Jag gjorde samma bedömning. Även utskottet gjorde, såvitt jag förstår, exakt samma bedömning. Vad utskottet sade var – jag minns inte formuleringen exakt – att de förslag som presenterades i samband med denna prognos tydde på en passiv inställning.

Därefter har vi vidtagit en rad åtgärder. Så sent som i juli höjde vi grundbeloppet för flerfamiljshus ytterligare. Vi har alltså vidtagit förändringar inom befintligt lånesystem och företagit extra höjningar av lånen. Vi har inte gått in på tekniken med ett ränte- och amorteringsfritt lån, vilket dessutom såvitt jag förstår bara skulle gälla under en viss tid. Det har också varit oklart om socialdemokraterna velat rymma detta lån inom låneunderlaget eller om det skulle gå därutöver. Nu tycks vi ha fått ett besked om att det skall ligga utanför och alltså täcka överkostnaderna. Tidigare har, såvitt jag förstår, avsikten varit att minska boendekostnaderna och inte alls att klara av överkostnadsproblematiken.

När det gäller överkostnaderna vill jag säga att dessa nu inte är värre än vad de varit tidigare. Vi har höjt låneunderlaget och alltså nivån på de statliga lånen mer än vad som behövts för att täcka prisökningarna. Därmed har vi kunnat hålla överkostnaderna någorlunda i schack.

Sedan är det så att vi nu har en större spridning på kostnaderna. Det finns fortfarande många bostadsföretag som klarar att bygga t. o. m. under lånetaket, medan andra ligger väsentligt över. Den stående frågan är naturligtvis: Skall vi lägga oss på en lånenivå som motsvarar de dyraste projekten? Vilka effekter skulle det få på längre sikt för hyresgästerna när det gäller byggprisutvecklingen och boendekostnadsutvecklingen?

Man skall inte göra det enkelt för sig genom att tro att om man bara går in med extra lån så klarar sig allting. Det kan nämligen få långsiktiga effekter som gör att det blir dyrare för hyresgästerna.

Som jag sagt i mitt interpellationssvar är en av de viktigare frågorna att vi nu verkligen försöker få en uppfattning om var bostadsbyggnadsbehovet ligger. Kommunerna har gjort en bedömning. Bostadsstyrelsen har gjort samma bedömning, och det har även jag gjort. Men den bedömningen ligger väsentligt lägre än vad som nämns i de bostadspolitiska debatterna, där man talar om 70 000 à 75 000 lägenheter. Låt mig till detta bara göra den kommentaren att den senare bedömningen bygger på boendeutredningarnas prognoser i mitten på 1970-talet. Utredningarna utgick från att vi hade ett bortfall på ca 45 000 lägenheter per år. Det måste noteras att det här skett en drastisk förändring, nämligen så till vida att det f. n. bara försvinner ca 20 000 lägenheter per år. Det betyder att vi gratis – om man får uttrycka det på det sättet – får 25 000 fler lägenheter per år än vad boendeutredningarna beräknat. Det visar sig också att ombyggnadsverksamheten har ökat kraftigt. Ombyggnadsverksamheten när det gäller flerfamiljshus ökade med 65 % förra året. Denna ökning ingår i den ökning med 18 % förra året av den totala bostadsinvesteringen, som jag tidigare talade om. I år tycks vi hittills ha behållit ungefär samma nivå.

Sedan har vi ett bekymmer med byggarbetskraften. Vi har här haft problem med att igångsättningarna styrts till den senare delen av året. I år har man känt ett behov av att utjämna detta, så att vi inte får en kraftig boom i mitten på nästa år. Det innebär att vissa projekt kommer att stoppas. Prognoserna om 60 000 lägenheter torde därför inte komma att uppnås i år, något som i och för sig hade varit önskvärt. Men det är alltså här fråga om en förskjutning i tiden för att uppnå en utjämning mellan olika projekt. Denna utjämning sker för att man skall slippa en kraftig överhettning under nästa år.

Christer Nilsson! Jag vill inte på något sätt smita ifrån mitt eller regeringens ansvar, och riksdagen skall inte heller smita ifrån sitt ansvar när det gäller bostadsbyggandet. Vi måste emellertid vara medvetna om att detta är ett ansvar som vi delar med kommunerna. Om regeringen skall ha ett huvudansvar – och man verkligen menar något med det – vill jag att Christer Nilsson skall göra klart för sig vad det innebär. Skall statsmakterna ta över bostadsplaneringen från kommunerna? Är det rimligt och önskvärt? Jag tycker det inte. Om kommunerna inte planerar för ett bostadsbyggande som motsvarar behovet och om kommunerna har bekymmer med följdinvesteringar på grund av bostadsbyggandet eller inte vill ta på sig ett ökat ansvar för dessa, så är det med kommunerna man skall diskutera den saken. Jag vill inte ställa upp på någon politik som innebär att vi tar över planeringsansvaret från kommunerna. Kommunerna är trots allt bättre bedömare av bostadsbyggnadsbehovet än vad statsmakterna är.

Arne Fransson frågade mig hur stort byggandet blir 1979 och 1980. Jag tror inte att någon exakt kan svara på den frågan, men det torde bli något under det som vi prognostiserade i början på året och kanske något under bostadsbyggandet 1978. Men då skall vi komma ihåg att det var en kraftig ökning under 1978. Visserligen var det en ökning från en låg nivå, men det intressanta är att vi vänt kurvan uppåt.

Arne Fransson gjorde ändå ett viktigt påpekande, nämligen att regeringen ordentligt bör följa upp kommunernas planer. Jag håller fullständigt med honom om att det är viktigt att vi försöker få en uppfattning om det verkliga bostadsbehovet genom att fortsätta det arbete som inletts med att följa kommunernas olika planer.

Oskar Lindkvist tog upp olika bostadspolitiska frågor. Låt mig beröra bara en. Det gäller den utredning som vi tillsatt för att se över om vi kan införa individuell mätning av varmvattens- och uppvärmningskostnaderna. Det har vi gjort därför att vi tycker det skulle vara angeläget för hyresgästerna att man införde ett sådant system, så att de själva kan påverka sina energikostnader. Eventuella vinster skall tillfalla hyresgästerna ifall de sparar. Detta var också ett enhälligt krav från energikommisionen, där alla partier var representerade. Det faktum att riksdagen avskaffat kopplingen mellan statliga lån och varmvattenmätning kan ju inte utgöra ett hinder för att man mer allsidigt ser efter om det finns bättre tekniska möjligheter att införa ett system med individuell mätning och debitering, något som ju är mycket eftertraktat och önskat av hyresgästerna själva.

Måndagen den
5 november 1979

*Om bostadspoliti-
ken*

ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Jag vill tacka bostadsministern för det kompletterande svaret på min fråga.

Det är naturligtvis på det sättet att kommunerna har de bästa förutsättningarna att bedöma behovet av bostäder. Bostadsministern nämnde att den senaste siffran från kommunerna för 1980 ligger på mellan 60 000 och 61 000 lägenheter. Vi vet att kommunerna tidigare år har varit alltför optimistiska i sin bedömning av utvecklingen – i verkligheten har det blivit betydligt mindre. Man är därför väldigt orolig för att det till grund för denna siffra från kommunerna ligger samma optimism. Det skulle innebära en betydande minskning av bostadsbyggandet under 1980. En sådan utveckling får man inte acceptera under några som helst förhållanden.

Bostadsministern sade att överkostnaderna nu inte är värre än tidigare. Det kanske de inte är. Men i trähusbranschen, som jag är verksam i, har vi ändå den bestämda uppfattningen att problemet med överkostnaderna har blivit större. Det medför betydligt längre handläggningstider i länsbostadsnämnder osv. Detta gör att det finns en stor risk för att det blir ett vakuum i produktionen framöver.

Jag vill sluta med att framhålla att det, som jag sade i mitt första anförande, är oerhört viktigt och angeläget – och det underströk också bostadsministern – att man från regeringens sida håller kontakt med kommunerna och tar reda på vad som är den verkliga orsaken till att kommunerna planerar så lågt som de i dag tycks göra.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Av vad bostadsministern sagt framgår att hon och regeringen inte omfattar hyresgästernas förslag för att komma till rätta med de höga hyrorna.

Vpk har under flera år föreslagit statligt stöd i form av ränte- och amorteringsfria lån till de allmännyttiga bostadsföretagen. Vi har gjort det mot bakgrunden av att många allmännyttiga bostadsföretag befinner sig i vad man skulle kunna kalla en ständig ekonomisk kris. Deras kostnader stiger kraftigt, och detta leder till allt orimligare hyreskrav. Eftersom dessa företag ingår som en del i den kapitalistiska ekonomin, blir deras s. k. självkostnader närmast ett slags marknadspris på lägenheter. I det marknadspriset ingår marknadsräntan på de pengar som lånats för att täcka kostnaderna för bygget innan det är färdigt. Där ingår priset på marken inkl. tidigare spekulationsvinster. Där ingår också monopolpriser på byggnadsmaterial och vinster till privata byggföretag.

Med denna utgångspunkt och mot bakgrund av att vi vill behålla och utveckla de allmännyttiga bostadsföretagen som ett nödvändigt instrument på bostadsmarknaden anser vi att också ett ökat statligt stöd är nödvändigt. Det är nödvändigt för att minska orättvisorna mellan privata och kommunala fastighetsägare. Det är också nödvändigt för att minska orättvisorna mellan dem som bor med hyresrätt och dem som bor med någon form av äganderätt. Det är dessutom nödvändigt för att begränsa effekterna av de senaste årens

reallönesänkningar och prishöjningar.

Då är jag tillbaka till den fråga som jag tidigare ställde. Jag är medveten om att det kan vara svårt för bostadsministern att besvara alla frågor i en debatt, men jag undrade hur bostadsministern ser på frågan om underhållslånen. Dessa lån kommer in som en mycket viktig del i bilden, och jag vill upprepa frågan: Är bostadsministern beredd att verka för att de underhållslån som de allmännyttiga bostadsföretagen har erhållit för att klara sina ökade reparations- och underhållskostnader får avskrivas? Det är nog inte bara jag som är intresserad av att få ett svar på den frågan. Det är också hela hyresgäströrelsen, som har anslutit sig till detta krav. Och det är majoriteten av hyresgästerna.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! I sitt senaste inlägg kom bostadsministern fram till att regeringen, bostadsstyrelsen och riksdagen egentligen hade samma bedömning av behovet av bostadsbyggande, nämligen 60 000 lägenheter plus bostadsstyrelsens förslag om en reserv på ytterligare 5 000. I den senaste budgetpropositionen uttrycker bostadsstyrelsen behov av att det byggs 60 000–70 000 lägenheter per år fram till mitten av 1980-talet. Jag kan inte finna att styrelsen i årets anslagsframställning har ändrat uppfattning i den frågan.

Bostadsministern sade att riksdagen egentligen gjorde samma bedömning som regeringen med tillägget att propositionen tydde på en passiv inställning från regeringens sida. Om riksdagen säger att regeringen är passiv, kan det inte tolkas som att den är nöjd med regeringens proposition. Och det var inte heller riksdagen, utan hela kammaren – med undantag av folkpartiledamöterna – ansåg att målsättningen 60 000 lägenheter inte var godtagbar utan att målet borde sättas högre än t. o. m. de 65 000 lägenheter som bostadsstyrelsen hade aviserat. Så jag tror inte att bostadsministern skall vara helt nöjd, för det finns faktiskt ett påtagligt missnöje med den låga ambitionsgrad som regeringens förslag om bostadsbyggande är ett uttryck för.

Jag och Christer Nilsson tog upp till diskussion vårt förslag om ett ränte- och amorteringsfritt lån. Vi skall komma ihåg att det bör finnas reella förutsättningar, också ekonomiskt, för att genomföra detta förslag. Vi har ett planerat bostadsbyggande på 65 000 lägenheter, men vi kanske hamnar på en nivå som innebär 10 000 färre lägenheter. Det finns alltså i dag ett klart utrymme i den ekonomiska politiken för att utan svårigheter införa ett ränte- och amorteringsfritt lån, som i normalfallet skulle klara upp till 10 % av de överkostnader som har uppstått i många projekt som i dag är i gång i det svenska samhället.

Nu säger bostadsministern att man på sikt inte klarar hyrorna och kostnaderna med detta förslag – men det är exakt vad man gör. De stora kostnadspåläggen i dag på bostadsmarknaden är ju att hänföra till finansieringen av överkostnaderna. Dessa överkostnader betalas med lån som ofta har mycket höga räntor, och det är dessa, vid sidan om oljekostnader och annat, som får en sådan våldsamt effekt på hyrorna. Därför skulle man med

detta förslag – som inte alls skall kopplas ihop med produktionskostnadsanpassade lån, som jag tror att vi får diskutera i ett senare sammanhang – kunna klara en hel del av de problem som vi i dag kritiserar, nämligen att det byggs för få bostäder och för dyrt, att det finns stora överkostnader som skall finansieras med lån och att det är höga räntor på den öppna marknaden. Det är på detta område vi skulle vilja att bostadsministern sade: Låt oss pröva detta förslag. Det är i alla fall ett sätt att komma åt ett av de allra största problem som vi i dag har på den svenska bostadsmarknaden.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Vad kommunerna begär är att regeringen skall ändra finansieringssystemet så att kommunerna och bostadsföretagen i realiteten kan ta sitt ansvar för bostadspolitiken. Det socialdemokratiska förslaget att det statliga lånesystemet skall anpassas till de verkliga produktionskostnaderna förutsätter, som vi har understrukit, en hård prövning av produktionskostnadernas skälighet.

Som har påpekats flera gånger i debatten så uttalade riksdagen i våras att det bör byggas minst 65 000 lägenheter om året. Men statsrådet Friggebo kan inte presentera en politik som leder fram till det målet. Bostadsstyrelsen har t. o. m. sagt att vi kan räkna med ett minskat bostadsbyggande. Slutsatsen av denna debatt blir då att statsrådet Friggebo inte förmår uppfylla riksdagens beslut.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Arne Fransson är orolig för att bostadsbyggnadsprogrammen är för optimistiska. Vi skall naturligtvis vara vaksamma, och det ingår i det påbörjade arbetet att man skall följa upp bostadsbyggnadsprogrammen. Vi skall inte glömma bort den förändrade roll som bostadsbyggnadsprogrammen har fått. I slutet av 1960-talet och början av 1970-talet var bostadsbyggnadsprogram ett förhandlingsunderlag för att få en tillräckligt stor kvot att bygga ute i kommunerna. Då ville kommunerna ha kvoter, och vi hade en maximal gräns för hur mycket kommunerna fick i kvot. Under senare hälften av 1970-talet har kommunerna aldrig fullt ut använt de kvoter som har funnits. I år har vi avskaffat det s. k. ramsystemet, som innebär att länsstyrelserna får rekvidrera de kvoter som behövs för att uppfylla bostadsbyggnadsbehovet. Det är alltså fritt fram att komma och hämta kvoter för att bygga bostäder ute i kommunerna. Det är den förändrade situationen. Därför hoppas jag att bostadsbyggnadsprogrammen nu är mera realistiska och att de används mer som planeringsinstrument, vilket hela tiden har varit avsikten.

Vi har alltså påbörjat arbetet med att följa bostadsbyggnadsprogrammen och planeringen. Samtliga länsarbetsnämnder och länsbostadsnämnder har i början av varje år haft kontakt med alla kommuner för att följa upp bostadsbyggnadsprogrammen.

När det gäller underhållslånen, Tore Claeson, har jag tidigare sagt, och jag kan upprepa det, att det inte nu är aktuellt att omvandla underhållslånen till

bidrag, och de villkor som är beslutade i riksdagen skall gälla. Men vi har anledning att återkomma till hela underhållsproblematiken när underhållsfondsutredningen är klar. Där gäller det dels att möjliggöra för hyresgästerna att få ett större inflytande över det underhåll som skall vidtas i lägenheten, dels att se hur detta skall finansieras för framtiden.

Christer Nilsson återkommer till bostadsstyrelsens bedömning av bostadsbyggandet i år. Han menar att vi inte kommer att uppnå målen i de prognoser som tidigare är gjorda och att det förmodligen blir en något lägre byggnadstakt än förra året. Den bedömningen gjordes utifrån det faktum att länsarbetsnämnderna på rekommendation av AMS under det sista kvartalet i år kommer att skjuta på igångsättandet av en del projekt som ligger helt klara. Det gör man bl. a. för att Byggnadsarbetareförbundet och byggnadsarbetarna vill ha en bättre säsongsutjämning när det gäller byggnation och för att undvika en kraftigt överhettad marknad nästa sommar. Det är bakgrunden till de något lägre siffrorna. Här står man givetvis litet i valet och kvalet i fråga om huruvida man skall tycka att det är bra att göra en sådan säsongsvariation eller om man bara skall spä på igångsättningen nu under hösten för att uppnå en viss given produktionssiffra under ett visst givet år och bortse från de effekter som detta kan få under nästa år i form av en kraftig överhettning på byggmarknaden med löneglidning, prishöjningar och annat som följd.

Så till frågan om det ränte- och amorteringsfria lånet. Som jag sagt tidigare har vi inom ramen för redan existerande låneregler höjt detta utöver vad som varit motiverat av prisutvecklingen. Detta får den inverkan att det blir lägre boendekostnader liksom att också överkostnaderna blir lägre. Såvitt jag förstår har socialdemokraterna i varje fall tidigare hävdat att om man skall införa det här ränte- och amorteringsfria lånet så skall man införa också prisstopp, och då ville man tydligen också ha något slags permanent prisstopp vilande över byggkostnadsutvecklingen. Jag tycker att detta speglar den oro som finns när det gäller att kraftigt spä på långivningen och lägga den på den nivå som motsvaras av de dyraste projekten.

Men vi bör i det här sammanhanget vara medvetna om att många bostadsföretag klarar av att bygga till det s. k. pantvärdet, alltså utan överkostnader. Jag tycker därför att man skall vara mycket uppmärksam på detta och inte bidra till att dra upp prisutvecklingen så att alla bostadsprojekt kommer att ligga på den högre nivån med de nackdelar detta får på längre sikt och på prisutvecklingen över huvud taget.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag vill först kommentera det som bostadsministern sade om att det är fritt fram för kommunerna och länsbostadsnämnderna när det gäller kvoter för att öka bostadsbyggandet. Detta måste rimligen innebära att de missförhållanden som nu finns rättas till, så att man får sätta i gång de byggobjekt som man hittills inte fått igångsättningstillstånd för. Om så är fallet, då är det bara att hälsa bostadsministerns uttalande med tillfredsställelse.

Jag har vidare noterat att bostadsministern inte anser det vara aktuellt med

någon avskrivning av underhållslånen. Det är ett besked som hyresgästerna får notera sig till minnes. Det handlar här om en enkel, konkret åtgärd, som helt ostridigt skulle få gynnsamma effekter för hyresgästernas del då det gäller att begränsa boendekostnadernas ökning. Men till en sådan åtgärd säger bostadsministern – och tydligen också regeringen – nej.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! I den allmänpolitiska debatten den 25 oktober i år sade bostadsminister Friggebo: "Bostadsinvesteringarna ökade förra året med hela 18 % i fast penningvärde, och ökningen står sig även i år."

Nu erkänner bostadsministern att bostadsbyggandet kan komma att minska under 1979, och då har den här interpellationsdebatten haft det värdet att bostadsministern närmar sig den bostadspolitiska verkligheten.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Beskedet beträffande underhållslånen är, Tore Claeson, på intet sätt något nytt. Dessutom har ju riksdagen fattat beslut i den här frågan i full enighet – jag har inte kunnat kontrollera om vpk möjligen stod utanför, men det var en stor majoritet i riksdagen för detta.

Sedan säger Tore Claeson att när det kommer till ett konkret fall, då blir det minsann nej till hyresgästerna. Men, Tore Claeson, miljardlånet i sig innebär ju en väsentlig förbättring för hyresgästerna detta år och nästa år. Kostnaden för de extra underhållsåtgärder som under två års tid kommer att kunna vidtagas för att bibehålla standarden på lägenheterna och fastigheterna skall hyresgästerna betala tillbaka under hela 15 års tid. Självfallet innebär det en väsentlig lättnad att få en så lång återbetalningstid i stället för att nu omedelbart behöva acceptera kraftiga hyreshöjningar under två års tid.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Det är inte, fru bostadsminister, någon lång återbetalningstid, om man ser på vad som gäller för bostadslån i allmänhet. 15 år är en mycket kort återbetalningstid. Det väsentliga är att lånen måste börja betalas tillbaka, och att detta innebär en belastning i form av ökade boendekostnader kan väl ändå inte bestridas. Jag vill inte på något sätt förringa värdet av underhållslånen. De har haft en stor betydelse. Vad jag har velat peka på, och det gjorde vpk redan då beslutet om underhållslån fattades, är att lånen skall betalas tillbaka. Då fristen har gått ut, dvs. nästa år, är man tvungen att betala tillbaka lånen, vilket kommer att slå igenom i form av nya hyreshöjningar. Jag menar, att om regeringen har den politiska viljan att medverka till att begränsa hyresutplundringen och att hålla prishöjningstakten nere, finns det här en utomordentligt bra, enkel och rak möjlighet att skapa gynnsamma effekter för hyresgästerna. Men jag har noterat att regeringen inte vill vara med om detta, vilket jag beklagar.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 5 Om gifthanvändningen i skogs- och jordbruket

Nr 21

Måndagen den
5 november 1979

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara John Anderssons (vpk) den 15 oktober anmälda interpellation, 1979/80:12, och anförde:

Herr talman! John Andersson har frågat mig när regeringen tänker vidta åtgärder mot användningen av gifter i skogsbruket och om åtgärder kommer att vidtas för att den ökade utbildning som manuell skogsvård kräver skall komma till stånd. John Andersson har vidare frågat om regeringen tänker vidta några åtgärder för ökad forskning och stöd till alternativa brukningsätt för att slippa beroendet av gifthanvändningen inom jordbruket.

Jag vill inledningsvis framhålla att regeringens målsättning är klar, nämligen att kemikalieanvändningen måste begränsas. Detta slås också fast i regeringsdeklarationen. Vidare vill jag erinra om beslut som togs på detta område av den förra trepartiregeringen, bl. a. förbudet mot fenoxysyror av typen 2,4,5-T.

Ytterligare åtgärder måste dock vidtas. En särskild kommitté har tillsatts för att utreda frågan om användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket. Kommittén skall med förtur redovisa frågor som rör skogsbrukets användning av bekämpningsmedel. Före nästa års besprutningssäsong i skogen bör underlag finnas för beslut om vilka omedelbara åtgärder som bör vidtas.

När det gäller frågan om ökad utbildning för manuell röjning vill jag nämna att den nyligen tillsatta kommittén också har i uppdrag att se vilken påverkan på arbetskraftsbehov och vilka problem från arbetsmiljösynpunkt som en övergång till alternativa metoder kan innebära. Om det skulle behövas ökad utbildning bör den kunna ordnas av bl. a. skogsvårdsstyrelserna.

Insatserna för att få fram alternativa metoder till användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket har successivt ökat. Forskning pågår, bl. a. vid lantbruksuniversitetet, för att hitta metoder som inte medför risker för människors hälsa eller miljön. Behovet av ytterligare forskning, försök och utvecklingsarbete i syfte att få fram alternativa produktionsmetoder skall också prövas, bl. a. av den tidigare nämnda kommittén. Denna skall därvid bl. a. bedöma vilka ökade insatser som behövs inom t. ex. växtförädling, biologisk bekämpning och alternativ odlingsteknik. Också arbetet inom naturresurs- och miljökommittén är av betydelse när det gäller att på sikt få fram produktionsmetoder, som står i överensstämmelse med kraven på en långsiktig hushållning med naturresurserna och på en god miljö.

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Först får jag tacka jordbruksministern för hans svar på min interpellation.

Av svaret framgår att regeringens målsättning är att kemikalieanvändningen måste begränsas, och vidare anser jordbruksministern att ytterligare åtgärder måste vidtas. När det gäller detta konstaterande finns inga meningsskiljaktigheter mellan mig och jordbruksministern – tvärtom. Detta

Om gifthanvändningen i skogs- och jordbruket

var ju utgångspunkten för min interpellation. Givetvis hade jag väntat mig några besked om konkreta åtgärder för att denna målsättning skall nås. Tyvärr är svaret i stort sett bara en hänvisning till en nyss tillsatt utredning.

Självfallet är jag medveten om att det på detta område finns delfrågor som behöver utredas. Men av olika anledningar föreligger ändå frågeställningar som jordbruksministern redan i dag bör kunna ta ställning till.

För det första: Forskningsresultat har visat ett samband mellan cancer och fenoxisyrorna. Det skälet borde ju vara tillräckligt för att stoppa användningen. Jordbruksministern anser väl inte att ett sådant ställningstagande hör till utredningens uppgifter?

För det andra: Giftspridningen fick en framträdande plats i valrörelsen. Trängda av en växande opinion, som krävde stopp för skogsbesprutningarna, lovade socialdemokraterna här utanför på torget att om man vann valet, så skulle gifterna stoppas.

Dagen efter säger Thorbjörn Fälldin i TV att detta vill också centern. Och för att riktigt understryka det förnuftiga i ett sådant beslut pekar han på en rad positiva effekter som manuell röjning skulle få. Därtill säger han att det är ett friskt och härligt jobb att röja manuellt, för han har själv provat det.

Jag tycker att det var helt riktiga synpunkter som Thorbjörn Fälldin framförde. Jag ställer bara frågan: När skall ord följas av handling? Det är väl inte så att centern ändrat uppfattning i den här frågan sedan man bildat regering tillsammans med moderaterna? Eller är det centerns Einar Larsson, jordbruksutskottets ordförande, som fått mer att säga till om i centern? Han säger ju i en tidningsintervju att kemikalier måste vi använda. Ja, han går så långt att han påstår att det var en osaklig opinion som framtvingade DDT-förbudet.

Centern i regeringsställning har ju möjlighet att lägga ett förslag om besprutningsstopp på riksdagens bord. Jag tar för givet att socialdemokraterna stöder ett sådant förslag, fastän de inte vann valet. Förslaget skulle således samla en överväldigande majoritet. Och detta är ett vallöfte som måste infrias. Jordbruksministern vill väl inte öka det påstådda politikerföraktet genom att svika så entydiga utfästelser som gjordes i valrörelsen?

De två frågeställningar som jag här särskilt pekat på anser jag icke vara beroende av den tillsatta utredningen. Jag anser att klara besked bör kunna lämnas redan i dag.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! John Andersson tycker att han inte har fått klara besked. Låt mig säga att jag har svarat på de tre frågor som han har ställt. Jag skall upprepa svaren koncentrerat.

För det första: Före nästa års besprutningssäsong i skogen bör underlag finnas för beslut om vilka omedelbara åtgärder som bör vidtas.

För det andra: Om det skulle behövas ökad utbildning, kan detta ordnas av skogsvårdsstyrelserna.

För det tredje: När det gäller forskning skall den kommitté som är tillsatt

utvärdera vilka ökade insatser som behövs inom de här olika områdena.

Låt mig sedan, herr talman, eftersom vi befinner oss i den vänliga veckan och för att göra ett ytterligare förtydligande, säga att de här beskeden innebär att regeringen före nästa besprutningssäsong kommer att fatta ett beslut om bl. a. kemikalieanvändningen i skogsbruket.

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag skulle tänka mig att den utredning som är tillsatt kommer att ta ställning till olika förslag och åtgärder som måste till efter ett besprutningsstopp.

Vad jag tycker är intressant i detta fall är om man tänker hålla de löften som i valrörelsen gavs från centern och från socialdemokraterna, där man ställde upp på vårt gamla krav på ett stopp för gifter. Det är den intressanta frågan i det här sammanhanget.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Det är mycket som är intressant i denna fråga. Vad som är viktigt i frågan däremot är att det inte skall förekomma någon kemikalieanvändning och besprutning i skogen förrän tidigast i augusti 1980. Före den tidpunkten kommer regeringen att ge ett besked.

I övrigt hänvisar jag till vad vi har sagt i regeringsdeklarationen, något som John Andersson är väl medveten om i denna fråga.

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag får väl ställa den förhoppningen – eftersom något klarare besked inte kan fås i dag – att jordbruksministern i sitt förslag till riksdagen kommer att infria de löften som gavs i valrörelsen.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 6 Om hanteringen av miljöfarligt avfall

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara *Hans Peterssons* i Hallstahammar (vpk) den 15 oktober anmälda interpellation, 1979/80:13, och anförde:

Herr talman! Hans Petersson i Hallstahammar har frågat mig vilka initiativ regeringen kommer att ta för att snabbt få till stånd en inventering av gömda och "glömda" giftupplag samt vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att under säkra former oskadliggöra sådana upptäckta giftanhopningar. Hans Petersson har vidare frågat om jag kan tänka mig en framtida utveckling där man skapar regionala eller länsvisa miljöföretag som med utbildad personal och lämpliga transportmedel får till uppgift att ta hand om och destruera allt miljöfarligt avfall.

Enligt förordningen om miljöfarligt avfall har företag där miljöfarligt avfall uppkommer skyldighet att lämna uppgift om avfallets art, sammansättning,

*Om hanteringen
av miljöfarligt
avfall*

mängd och hantering. Deklarationer om miljöfarligt avfall har inhämtats från företagen år 1976 och år 1978. Regeringen har gett naturvårdsverket i uppdrag att genomföra en ny deklarationsomgång under år 1980. Deklarationsskyldigheten omfattar allt miljöfarligt avfall som uppkommer inom företaget.

När det gäller gamla avfallsupplag är det självfallet angeläget att insatser görs för att spåra dessa. Det primära ansvaret för att sådana upplag inte ger upphov till miljöskador ligger på de företag hos vilka avfallet uppkommit eller förvaras. Den kontroll som härutöver behövs från samhällets sida är i första hand en uppgift för tillsynsmyndigheterna inom hälso- och miljövårdsområdet, dvs. länsstyrelserna och hälsovårdsnämnderna.

Redan enligt nuvarande lagstiftning finns möjligheter att få giftigt avfall omhändertaget. Enligt miljöskyddslagen kan föreskrifter om hanteringen av miljöfarligt avfall ges såväl vid förprovningen enligt miljöskyddslagen som vid tillsynen av miljöfarlig verksamhet. Rättar sig företag inte efter sådana föreskrifter kan avfallet fraktas bort på deras bekostnad. Om det berörda företaget inte kan svara för kostnaderna för omhändertagandet av avfallet finns möjlighet att förskotta dessa kostnader av allmänna medel. Så har också skett i flera fall. Det finns således enligt lagstiftningen möjlighet att vidta åtgärder när olaglig hantering av miljöfarligt avfall upptäcks.

Med anledning av Hans Peterssons tredje fråga vill jag erinra om riksdagens beslut från år 1975 enligt vilket ansvaret för insamlingen av industrins miljöfarliga avfall skall ligga på kommunerna. Det pågår en uppbyggnad inom kommunerna för att utvidga renhållningsansvaret till att omfatta detta avfall. Transport av miljöfarligt avfall får utföras endast av kommun, företag som drivs av kommun eller annat företag som fått särskilt tillstånd av länsstyrelsen.

Ansvaret för det slutliga omhändertagandet av det miljöfarliga avfallet har lagts på det samhällsägda företaget SAKAB, som skall samordna befintliga behandlingsresurser och utföra de kompletteringar som behövs. Allt miljöfarligt avfall som kommunerna kommer att samla in skall kunna lämnas till SAKAB. För att kunna omhänderta avfallet har SAKAB inrättat flera regionala mottagningsstationer samt planerat en större central behandlingsanläggning. Frågan om olika lokaliseringalternativ för en sådan anläggning utreds f. n. Utredningen kommer inom kort att vara klar med sitt arbete. Jag ser det som mycket angeläget att beslut om behandlingen av det miljöfarliga avfallet kan fattas så snart som möjligt. I avvaktan härpå är det nödvändigt att organisationen och resurserna för insamling och omhändertagande av avfallet byggs ut. Så sker också f. n.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag tackar för jordbruksministerns svar. Jag behöver inte hänvisa till "vänliga veckan" för att säga att det var ett utförligt svar som innehåller besked om nuläget när det gäller hanteringen av det miljöfarliga avfallet.

Jordbruksministern håller också med om att det är angeläget att göra insatser för att spåra upp gamla avfallsupplag men hänvisar samtidigt till att

*Om hanteringen
av miljöfarligt
avfall*

det primära ansvaret ligger hos de företag hos vilka avfallet uppkommit. Om inte företagen uppfyller sina förpliktelser skall länsstyrelser och hälsovårdsnämnd gripa in, säger han.

Nu vet både jordbruksministern och jag att man inte kan vänta sig någon större mängd frivilliga anmälningar om gamla avfallsupplag, eftersom den nuvarande profitekonomi inte ger något större utrymme för miljövärdande initiativ som kan komma att kosta företagen pengar. Vi vet också att tjänstemännen på länsstyrelser och hälsovårdsnämnder inte kan väntas bedriva någon mer omfattande uppspårande verksamhet, eftersom de sitter upp över öronen i ärenden som tillhör vardagsjobbet. Många hälsovårdsnämnder får verkligen anstränga sig för att klara av de dagliga ärendena.

Länsstyrelsen i Örebro län har också, enligt tidningsuppgifter, nu krävt en snabb insats av regeringen för att skapa bättre kontroll av gifthanteringen.

När det gäller svaren på min andra och tredje fråga – vilka hänger ihop eftersom de har med transport och destruering att göra – hänvisar jordbruksministern till gällande lagstiftning och det kommunala monopolet för omhändertagande och transport av avfall.

Lagar och förordningar är bra, men det krävs också resurser för att fullgöra de uppgifter som ställs på t. ex. kommunerna. Många kommuner har inte egna resurser för att fullt ut klara detta utan hänvisas till att få frågan löst genom privata transportörer som fått länsstyrelsens tillstånd. Det är väl knappast obekant att många transporter av miljöfarligt avfall sker helt utanför den tillståndsgivningen.

I tidningen Kommun Aktuell, som i sådana här sammanhang väl får anses vara en säker källa, påpekas att den undersökning som gjordes 1978 visar att två tredjedelar av entreprenörerna körde utan tillstånd och att – vad värre är – av dem som hade tillstånd var heller inte alla helt seriösa. Vad det innebär för vårt miljövärdande arbete och för framtiden är svårt att veta innan man konkret vet vad uttrycket "inte helt seriös" innebär, men vi kan ju misstänka att en hel del olaglig hantering förekommer.

För att få fullständig kontroll över hur företagen hanterar sitt miljöfarliga avfall fordras nu ett helt utbyggt samhällsmonopol för omhändertagandet, dvs. alla transporter och destrueringar måste registreras och kontrolleras mot vad man vet om var farligt avfall produceras. Jag anser att det för företagen måste vara helt förbjudet att lämna sitt avfall till annan mottagare än samhällsägt företag.

Jag vill peka på ett färskt exempel på hur läget är. Den ganska kända cyanidtipningen i Västerås, som ju är en ort i närheten av min hemort, kunde ske därför att ett företag i Gävleborgs län betalade betydligt mindre till en privat entreprenör än vad han skulle ha fått ge till SAKAB.

När man nu ser hur verkligheten är, måste jag ånyo ställa frågan: Anser jordbruksministern att tanken på regionala samhällsägda miljöföretag av den typ jag beskrev i interpellationen är riktig?

Och så en fråga till. I svaret sade jordbruksministern att det i avvaktan på beslut om avfallshanteringen är nödvändigt att resurserna för insamlandet och omhändertagandet av avfallet byggs ut. Vilka resurser är det som avses?

*Om hanteringen
av miljöfarligt
avfall*

Finns det några utökade resurser med i den budget som skall framläggas i januari?

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Vi är alla medvetna om att det är en stor och besvärlig fråga som tagits upp i denna interpellation och att det är viktigt att komma fram till ett slutligt ställningstagande.

När det gäller en av de delfrågor som tagits upp vill jag erinra om att vi i och med de deklarationer som gjorts och genom den stora deklarationsomgång som skall ske nästa år kommer att få bättre möjligheter än någonsin att veta var avfallet produceras, var det uppkommer. Naturligtvis får vi då en bättre möjlighet till kontroll och tillsyn av det hela. Jag kan försäkra att jag med stor uppmärksamhet följer denna fråga, för den är viktig.

När det slutligen gäller frågan om vilka ökade resurser som kan ställas till förfogande kan jag i dag inte säga annat, herr talman, än att denna fråga bereds i samband med budgetarbetet, och till den diskussionen får vi återkomma när regeringen har lagt fram sitt förslag.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern igen.

Jag tolkar jordbruksministerns yttrande så att det under budgetarbetet kommer att framläggas förslag om förstärkta åtgärder. När man talar med dem som har ansvaret ute i kommunerna framgår att de tycker att det är bra med ett kommunalt monopol. Men hur skall vi klara upp det? säger man. Vi har inte transportfordon, vi har inte personal, och vi tvingas att utnyttja privata företagare.

I Kommun Aktuellt, som jag tidigare nämnde, sägs i en intervju med folk på naturvårdsverket att man tycker att det inte sköts på det sätt som är riktigt och som väl var meningen enligt det beslut som fattades 1975 här i riksdagen. Jag kan bara nämna några av de reaktioner som kommit till min kännedom i och med att man i mitt hemlän har uppmärksammat en rad sådana här tippningar och dolda miljöfaror.

Länsläkaren i Västmanland säger med anledning av att man vid ett impregneringsverk har hittat 12 ton arsenik, 8 ton krom och 4–5 ton koppar i marken omedelbart intill en dricksvattentäkt, som enbart skyddas av ett tjockt lerlager: Det är en oerhörd tur att detta impregneringsverk inte låg 50 meter längre österut.

Men så säger han också att det bara i den här branschen finns 900 sådana anläggningar i landet, och vid många av anläggningarna har man hållit på med verksamheten sedan andra världskriget. Hur ser det ut kring dessa? Vad vet vi om de miljöfaror som finns i sådana här anläggningar? Och detta gäller ju bara en enda bransch som sysslar med miljöfarlig verksamhet.

Mot bakgrund av vad länsläkaren sagt vill jag understryka det som jag framhållit i interpellationen, nämligen att vi måste få fart på en uppsökande verksamhet, där man försöker kartlägga vilken hantering som förekommit även bakåt i tiden. Den inventering som görs nu gäller, om jag har fattat saken

*Om sysselsättnings-
problemen i Nyköpingsregionen*

rätt, det framtida avfallet för att man skall kunna få kontroll över hur mycket det kan tänkas bli och vilken typ av avfall man kommer att få ta hand om. Men det är också oerhört viktigt att ta reda på gamla faror och källor till vad som kan tänkas bli kommande miljökatastrofer.

En åklagare som blivit inkopplad på fallet med tippningen vid Västeråstippen säger att man fasar med tanke på vad som kan ha dumpats i gruvhål och att vi måste tänka på våra barns framtid.

Dessa uttalanden från människor, som kanske mer av en slump har kommit i kontakt med miljöfarorna och förhållandena sådana de är, understryker vikten av att vi tar itu med dessa problem. Jag är verkligen glad att jordbruksministern sade att han tar seriöst på dessa problem och att man ämnar föreslå att förstärkta resurser ställs till förfogande. Men jag får väl säga som min företrädare här i talarstolen, John Andersson, att det får inte stanna vid ord utan det måste bli handling. Vi ser fram emot vad de förstärkta resurserna kan innebära, när budgeten kommer i januari. Mycket folk ute i kommunerna väntar med spänning på samma sak.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag vill bara erinra om att det inte är jag som har talat om förstärkta resurser utan att det är interpellanten. Vad jag har sagt är att frågan bereds i jordbruksdepartementet och att den kommer att redovisas i samband med regeringens budgetproposition.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jordbruksministern har också talat om förstärkta resurser. Han säger i interpellationssvaret att i avvaktan på beslut om den slutliga hanteringen vid SAKAB "är det nödvändigt att organisationen och resurserna för insamling och omhändertagande av avfallet byggs ut. Så sker också f. n."

Detta uttalande tolkar jag så att man verkligen håller på att få fram rejäla anslag för denna verksamhet.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! I fråga om det som har citerats är vi helt överens.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 7 Om sysselsättningsproblemen i Nyköpingsregionen

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara Anita Perssons (s) den 18 oktober anmälda fråga, 1979/80:49, och anförde:

Herr talman! Anita Persson har frågat mig på vilket sätt jag avser följa riksdagens rekommendation att regeringen med all kraft skall ta itu med uppkommande sysselsättningsproblem i Nyköpingsregionen.

Vad Anita Persson syftar på är bl. a. den förestående nedläggningen av F 11 flygflottilj i Nyköping.

Måndagen den
5 november 1979

*Om sysselsättnings-
problemen i Nykö-
pingsregionen*

Jag vill erinra Anita Persson om att den dåvarande regeringen redan år 1975 tillsatte en arbetsgrupp för bevakning av sysselsättningsfrågor i Nyköping.

Den 29 juni 1978 bemyndigade regeringen chefen för kommunikationsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda frågan om den civila pilotutbildningen. Utredningen överlämnade sitt betänkande till regeringen i augusti i år.

Utredningens förslag är att den civila pilotutbildningen skall förläggas till Ljungbyhed. Nyköping anges dock som ett av fyra möjliga lokaliseringalternativ. Arbetsgruppen för bevakning av sysselsättningsfrågor i Nyköping har arbetat fram ett förslag om hur den civila pilotutbildningen skulle kunna förläggas till F 11 flygflottilj. Förslaget innebär bl. a. att Nyge Aero och artilleriflygskolan, som f. n. är förlagda till Brandholmens flygplats i Nyköping, flyttas över till F 11-området som ett komplement till pilotutbildningen.

Jag vill betona att regeringen självfallet är beredd att seriöst pröva förslag som kan komma från Nyköpingsgruppens sida om hur sysselsättningssituationen i området i framtiden skall kunna förbättras.

ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag ställt frågan är den besvärliga arbetsmarknadssituation som uppstår i samband med F 11:s nedläggning. Den 10 april 1975 tillsatte dåvarande arbetsmarknadsministern en arbetsgrupp för bevakning av sysselsättningsfrågorna med anledning av F 11:s nedläggning. Försvarsutskottet skrev i betänkande 14, 1975, att utskottet förutsatte att nämnda arbetsgrupp aktivt och förutseende skulle ta sig an sina viktiga uppgifter och att sysselsättningsstimulerande åtgärder skulle förberedas och vidtagas inom de närmaste åren. Riksdagen beslöt också enligt utskottets förslag.

Emellertid har arbetsgruppens arbete i fyra och ett halvt år inte givit något resultat. Förutom de 550 arbetstillfällena som går förlorade på grund av F 11:s nedläggning kommer vid årsskiftet 1979-1980 ytterligare 130 arbeten att försvinna på grund av nedläggning av Farmeks slakteri i Nyköping.

Som framgår av arbetsmarknadsministerns svar ligger nu på regeringens bord ett betänkande om rekrytering och utbildning av flygförare till den civila luftfarten. En placering av flygskolan vid F 11 skulle lösa en del av arbetsmarknadsproblemen i Nyköping samtidigt som den skulle hindra det tämligen omfattande resursslöseri som skulle bli resultatet om inte F 11-komplexet skulle komma till fortsatt användning.

Under de gångna åren har Nyköpings kommun varit aktuell vid ett tillfälle då det gällt skapande av nya arbetstillfällena, och det gällde då placering av ett mellanlager för använt kärnkraftsbränsle. Regeringen hade tre platser att välja på, varav en var Studsvik i Nyköpings kommun. Den gången placerade man av olika skäl arbetstillfällena i Oskarshamn.

Ytterligare ett skäl till placering av flygskolan vid F 11 är att det på sikt skulle ge utvecklingsmöjligheter för arméflyget och AB Nyge Aero. Man kan

nämligen inte bortse från den av armén nyligen startade utredningen om den framtida lokaliseringen av artilleriflygskolan. Skulle även den försvinna från Nyköping innebär det att även AB Nyge Aero skulle få ompröva sin verksamhet, vilket skulle få till följd att ytterligare arbetstillfällen försvann.

Avslutningsvis vill jag fråga statsrådet om han anser att de resultat som hittills åstadkommit står i överensstämmelse med riksdagens klart uttalade krav på åtgärder för att stimulera sysselsättningen i Nyköping. Jag hade väntat mig ett mera konkret besked från statsrådet än jag fick i svaret.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det är klart att det uppstår en del problem, om man lägger ned en flygflottilj i en kommun av Nyköpings storlek. Vi har motsvarande svårigheter i Kalmar, och vi kommer att lå dem i Västerås.

Jag skulle för Anita Persson vilja redovisa läget vid F 11. Från början var det 148 civilanställda som, om inga åtgärder vidtogs, skulle bli arbetslösa – de militära placeras om på det sätt som är vanligt i militära sammanhang. Den 1 oktober var det klart med andra anställningar för 84 av dessa 148 personer. Av de återstående 64 har man lösningar för drygt 30 personer. Det återstår då 24. Det kan naturligtvis bli besvärligt att klara upp den situationen, men jag hoppas att även det skall bli möjligt.

Jag vill gärna erinra om att arbetsmarknadssituationen i Sörmlands län – bilden är f. ö. ganska likartad i andra län – har förbättrats under de senaste kvartalen. Vi kan jämföra situationen i dag för en speciellt utsatt grupp – ungdomarna – med situationen för ett år sedan. Det finns ungefär 800 färre i beredskapsjobb i Sörmland i dag än för ett år sedan. Dessutom är det ett par hundra personer färre som står i kö för ett arbete. Arbetslösheten har alltså minskat med i stort sett 1 000 personer.

Läget på den öppna arbetsmarknaden har alltså förbättrats, och det bör vi också väga in i den här diskussionen.

ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Det är inte bara nedläggningen av F 11 och Farmek som är bekymmersam för Nyköping. Ett av ett de största företagen i Nyköping är Studsvik Energiteknik AB. Bolaget har i dag svårigheter, dels på grund av de otillräckliga resurser som tillförts det av statsmakterna, dels på grund av den ovisshet som f. n. råder på kärnenergis område.

I juni månad beslöt riksdagen att nya statliga utvecklingsbolag skall bildas inom tre tekniska områden, bl. a. energiteknik. I näringsutskottets betänkande 1978/79:60 sägs, att vid tillskapandet av det nya utvecklingsbolaget för energiteknik bör de resurser som finns vid Studsvik Energiteknik tillvaratagas och Studsvik tillförsäkras möjligheter till nära samarbete med det nya bolaget. För att förverkliga de av statsmakterna uttalade intentionerna att tillvarataga Studsviks resurser skulle en förläggning av det nya bolaget till Nyköping vara ett steg i rätt riktning.

En placering av den civila pilotutbildningen vid F 11 och det nya

*Om ungdomsar-
betslösheten*

utvecklingsbolaget för energiteknik i Studsvik skulle kunna lösa en del av de arbetsmarknadsproblem som gjort sig gällande i Nyköpingsregionen, där ca 2 000 arbetstillfällen har bortfallit sedan 1976, inberäknat nedläggningen av F 11 och Farmek.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det är väl riktigt att vi befinner oss i ett osäkert tillstånd när det gäller kärnenergin i vårt land, men den saken får vi ta upp i senare debatter, särskilt när vi haft den folkomröstning som vi nu har enats omkring. Självfallet bör man utnyttja Studsviks resurser, det tror jag att Anita Persson och jag har samma uppfattning om. I vilken grad och med vilken inriktning det skall ske får naturligtvis diskuteras i sitt sammanhang.

Jag vill gärna tillägga, herr talman, att jag kommer att följa den här frågan om pilotutbildningen. Det finns ett förslag, som jag sade, om Ljungbyhed, men Nyköping har också varit med i den prövning som har ägt rum i utredningen. I kommunikationsdepartementet kommer man att se på remissvaren, och vi skall naturligtvis också anlägga en helhetssyn och tänka på sysselsättningsaspekter och regionalpolitiska hänsynstaganden över huvud taget. Den frågan får vi också återkomma till.

ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för det senaste beskedet. Jag finner det väldigt positivt och hoppas att vi får pilotutbildningen till Nyköping.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 8 Om ungdomsarbetslösheten

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara Tommy Franzéns (vpk) den 15 oktober anmälda interpellation, 1979/80:14, och anförde:

Herr talman! Tommy Franzén har ställt ett antal frågor till mig kring ungdomsarbetslösheten. För det första önskar han en redovisning av hur regeringen förklarar ungdomsarbetslösheten och den långsiktiga målsättningen för ungdomens sysselsättning. Vidare frågar han om regeringen kommer att söka motverka att ungdomslönerna sänks i förhållande till övriga löner. Slutligen frågar Tommy Franzén om regeringen är beredd upprätta ett åtgärdsprogram för ungdomens sysselsättning bl. a. med ökat bostadsbyggande och utbyggd social service samt vilka andra åtgärder som kommer att vidtas i samma syfte.

Jag har tidigare redogjort för min syn på ungdomsarbetslösheten och åtgärder för att motverka denna. Eftersom jag i likhet med Tommy Franzén anser att detta är en mycket allvarlig fråga finns det all anledning att här i kammaren hålla ämnet aktuellt.

Det finns flera orsaker till de under 1970-talet ökade arbetsmarknadsproblemen för unga. Vi har haft stora strukturella förändringar i näringslivet som inneburit att naturliga ingångsjobb har försvunnit. Vi har också under de senaste åren haft en mycket djup lågkonjunktur som ytterligare försvårat möjligheterna för de nytillträdande på arbetsmarknaden. De lediga arbetena har varit få, och unga utan yrkesutbildning och erfarenhet har då haft svårt att få de tillgängliga arbetena. Ytterligare orsaker som jag vill peka på är bristande samverkan mellan skola och arbetsliv, en ökad internrekrytering och i en del fall mindre realistiska önskemål från både arbetsgivare och arbetssökande.

Regeringens målsättning när det gäller ungdomens sysselsättning är densamma som för andra, dvs. att alla som önskar ett arbete också skall kunna få det. För ungdomarnas del gäller att de skall erbjudas arbete, utbildning eller praktik, och det är en målsättning som riksdagen uttalat sig för. I regeringsförklaringen har aviserats ytterligare insatser i detta syfte.

För att komma närmare målet arbete åt alla har en lång rad åtgärder vidtagits av både kortsiktig och långsiktig karaktär. Skolans kontakter med arbetslivet byggs ut genom bl. a. SSA-rådets medverkan. Försök pågår med flera former av varvad utbildning, och ett förslag till gymnasial utbildning i företag har underställts parterna på arbetsmarknaden för synpunkter. Målsättningen är att alla ungdomar skall ges möjlighet till en gymnasial utbildning utformad efter ungdomarnas behov.

Vi har i hög grad betonat utbildningens centrala roll. Detta beroende på att alla erfarenheter visar att ungdomar utan yrkesutbildning drabbas hårdast av arbetslöshet. Tommy Franzén konstaterar också i sin interpellation att tillgången på lediga jobb som inte kräver yrkesutbildning är begränsad. Det måste då vara naturligt att ge ungdomar en sådan utbildning att de kan söka den stora gruppen lediga arbeten.

En förutsättning för att vi skall kunna hålla tillbaka arbetslöshet och sysselsättningsproblem är att vi har en ekonomi i balans och ett konkurrenskraftigt näringsliv. Vi har nu ett läge med väsentligt högre efterfrågan på personal än för ett år sedan. Detta har också givit utslag i minskad arbetslöshet, nedgång i antalet ungdomar i beredskapsarbeten och ökad sysselsättning. Alltför många ungdomar har dock fortfarande stora problem att finna ett arbete, och därför beslutade regeringen redan i våras att under hösten och vintern 1979–1980 utvidga de redan tidigare kraftiga insatserna för att stödja ungdomar. Försöken med individuellt varvad utbildning fördubblas således, de förhöjda statsbidragen för beredskapsarbeten bibehålls och särskilda introduktionskurser bedrivs f. n., för att ta några exempel.

Vi kommer noggrant att följa utvecklingen under den närmaste tiden för att snabbt kunna förstärka åtgärdsarsenalen om så behövs. Samtidigt skall vi i samarbete med arbetsmarknadens parter, AMS och skolöverstyrelsen sätta oss ned och resonera om hur yrkesutbildningen skall kunna förbättras.

Tommy Franzén framhåller i interpellationen att ett ökat bostadsbyggande och utbyggnad av barnomsorgen skulle kunna underlätta för de unga att få arbete. Jag håller med om detta och vill i det sammanhanget betona att ett flertal åtgärder vidtagits bl. a. för att vidga bostadsbyggandet. Så har t. ex.

räntan för statliga bostadslån sänkts och lånemöjligheterna för ombyggnad förbättrats. Effekten härav är också en ökad igångsättning jämfört med år 1978. Emellertid bör i detta sammanhang påpekas att om ungdomen skall kunna få del av de arbeten som skapas i expanderande delar av ekonomin, måste de också ges utbildning.

När det slutligen gäller frågan om ungdomarnas löner vill jag bara peka på att det i vårt land är parterna på arbetsmarknaden som förhandlar om detta.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Det är nu åter dags att i riksdagen diskutera problemet med den höga ungdomsarbetslösheten. Situationen skiljer sig inte väsentligt från vad som gällde när vi förra året eller för två år sedan diskuterade dessa problem.

Det är fortfarande en hög arbetslöshet bland ungdomar, trots att regeringen säger sig ha vidtagit åtgärder för att lösa problemen på detta område. Det är tydligt att de åtgärder som vidtagits inte har varit de rätta. Satsningar som gjorts har inriktats på beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Att direkt angripa orsakerna till ungdomsarbetslösheten har inte förts på tal annat än från vänsterpartiet kommunisterna.

För två år sedan hade jag en debatt här i kammaren med dåvarande arbetsmarknadsministern Per Ahlmark. Han sade vid det tillfället att de då gjorda insatserna skulle ge effekt. Någon sådan effekt att de kunnat göra slut på eller i väsentlig grad minska ungdomsarbetslösheten har de tydligen ändå inte haft. Det kan vi klart utläsa ur arbetsmarknadsstatistiken. Den arbetsmarknadsminister vi hade förra året hänvisade till i stort sett samma åtgärder. Då sade Rolf Wirtén att de beslutade åtgärderna, såsom förstärkt arbetsförmedling, arbetsmarknadsutbildning och praktikarbeten, på kort sikt har stor betydelse.

En av de orsaker som anges när det gäller ungdomsarbetslösheten är de strukturella förändringarna i näringslivet och en under de senaste åren djup lågkonjunktur. Nu är det dags, tycker jag, att avliva myten om att den kris som kapitalismen genomgått skulle vara en av de två orsakerna till ungdomsarbetslösheten. Redan under tidigare år då vi hade högkonjunkturer och s. k. övervinster i bolagen fanns det en betydande ungdomsarbetslöshet. Denna är hög också i dag även om en klar förbättring inträtt i vårt kapitalistiska näringsliv. Trots att bolagen, framför allt de stora bolagen, nu redovisar delbokslut med betydande vinstökningar, så vet vi att det är just i dessa bolag som antalet jobb minskar och att ungdomarna därigenom alltså utestängs från jobb. Orsaken till minskningen av antalet jobb är alltså inte dålig lönsamhet utan kraven på ännu högre lönsamhet. Detta driver fram nya automatiseringar och rationaliseringar, som i sin tur skapar arbetslöshet. Det är detta som är huvudorsaken till arbetslöshet över huvud taget. Det är det ekonomiska systemet som bygger på vinstmaximering som sparkar undan människor ur produktionen eller stänger för dem som vill in.

I 1976 års valrörelse gick folkpartiet fram med en paroll om att ungdomarna

skall garanteras arbete, utbildning och praktik. Den parollen står väldigt lågt i kurs eftersom man inte kunnat infria det generösa löftet. Egentligen har det inte infriats till en enda bit. Ändå fortsätter folkpartiet, fortfarande i regeringsställning, att använda denna bluffslogan. Eller har folkpartiet nu funnit på hur detta löfte skall infrias? I så fall vore det bra med ett besked på den punkten.

Arbetsmarknadsministern säger i sitt svar, att regeringen i regeringsförklaringen har aviserat ytterligare insatser. Jag måste ställa frågan: Vilka är dessa ytterligare insatser som avses? Är det ett nytt 18-punktsprogram som inte ger ett enda nytt arbete, eller är det nya miljarder till bolagen utan att det ställs krav på att detta skall ge jobb, eller blir det kanske ett 36-punktsprogram den här gången?

Beträffande den långsiktiga målsättningen har arbetsmarknadsministern inte redovisat hur nya jobb skall skaffas fram – för det är faktiskt nödvändigt att nya jobb skapas, som ersätter dem som näringslivet rationaliserar bort, om det skall bli slut på arbetslösheten. Det kan väl inte vara så, att regeringen som långsiktig målsättning endast har i perspektiv att bygga ut kontakterna mellan skola, samhälle och arbetsliv. Det är visserligen en angelägenhet, men det skapar knappast några nya jobb.

SSA-råden kan fylla en liten funktion i relationerna mellan skolan och arbetslivet, men det förefaller som om regeringen tror att de är något "sesam, öppna dig".

Regeringen betonar i hög grad utbildningens roll. Men den är trots denna betoning inte utbyggd på en rad områden, t. ex. när det gäller utbildningen av personal till daghem och fritidshem. Inte ens med dagens låga utbyggnadstakt räcker utbildningen till. Inte heller är det brist på sökande till den utbildningen. Felet ligger i att resurserna inte har skapats för att ge tillräckligt många chansen att få en sådan utbildning. Felet är regeringens, trots att man säger sig ha en långsiktig plan.

Frågan om utbildning för dem som inte får jobb är inte så enkel som arbetsmarknadsministern försöker göra gällande. Det finns många ungdomar som helt enkelt inte klarar av att fortsätta med utbildning i skolan. De anser att det räcker med de nio år som de redan har klarat av. Detta kan dels bero på att ungdomarna är skoltrötta även om de klarat sig bra, dels på att de upplever skolan som en institution som sorterar ut dem som inte klarar kraven. Betygshets och individualistiskt skapande gör att många clever, särskilt arbetarbarn och arbetarungdom, inte får ut av skolan vad de borde få. Därför löser man inte problemen genom att "ge ungdomar en sådan utbildning att de kan söka den stora gruppen lediga arbeten". Detta citat är inte mina ord, för jag kan inte se den stora gruppen lediga arbeten. Jag vill här ställa frågan till arbetsmarknadsministern: Var finns den stora gruppen?

Jag skulle vidare vilja fråga arbetsmarknadsministern: Hur många genomgår den fördubblade varvade utbildningen? Det var länge sedan regeringen pratade om denna form första gången, men det har, vad jag kan förstå, inte blivit så många varvade utbildningar. Vari ligger problemen? Är det kanske på så vis att företagen inte ställer upp i den mån som regeringen vill?

Måndagen den
5 november 1979

*Om ungdomsar-
betslösheten*

Det är bra att Rolf Wirtén, både som talesman för regeringen och för folkpartiet, säger nej till moderaternas tankegångar om hur ungdomarna skall få jobb, nämligen att göra dem så billiga i drift som möjligt för att de därmed skall bli attraktiva. Jag anser att det förslag som moderaterna lanserade i valrörelsen, även om det inte är nytt, innebär ett diskriminerande system. Erfarenheten visar också att sådana åtgärder inte hjälper. Låt mig ta ett exempel. Inom elinstallationsområdet är det i Stockholm brist på utbildad arbetskraft, dvs. det fördras fler som har fullgjort två år på gymnasium och ett år i praktiskt arbete. När lärlingarna kommer ut från gymnasiet efter sina två år och skall ha ett års praktisk utbildning på företagen, då får de inte dessa jobb. Då blir många ställda utan sin fortsatta utbildning, trots att de är mycket billig arbetskraft. Det är riktigt att det är parterna på arbetsmarknaden som förhandlar, men en regering har faktiskt en möjlighet att påverka, allra helst en regering som är så dominerad och styrd av moderater.

Jag nämnde i min interpellation att en ökning av bostadsbyggandet skulle ge många nya jobb och därmed underlätta för ungdomen att komma ut i produktionen. Ett byggjobb ger ungefär två jobb i annan industri. Därför är just byggnadsindustrin ett bra exempel på vad man kan satsa på för att skaffa jobb. Även Rolf Wirtén håller med om detta. Varför satsar då inte regeringen på en rejäl utbyggnad av bostäder? Bostadsministerposten är ju en av de statsrådsposter som folkpartiet innehar. Vi kan ju notera att det i dag inte byggs mer än ca 55 000 lägenheter. Det är en bottennotering. En ökad igångsättning i år i jämförelse med 1978 är inget bra facit för folkpartiet. Det var t. o. m. en högre igångsättning under den första trepartiregeringens tid.

Vad har arbetsmarknadsministern för kommentar till den tidsinställda bomb som, om inget görs, enligt OECD riskerar att explodera framåt 1990-talet? Den är en stor fara, inte bara i Sverige utan i hela västvärlden. Och här hjälper det inte att bara ställa förhoppningar till ett konkurrenskraftigt näringsliv, för det är med andra länder i västvärlden som denna konkurrens skall ske, i varje fall enligt regeringen. Om det skulle vara på det viset att ungdomen får jobb och företagen blev konkurrenskraftigare i Sverige, skulle det då inte innebära att ännu fler ungdomar skulle bli arbetslösa i andra västländer?

Den tes som borgarregeringen hela tiden hänvisar till, nämligen den om en ekonomi i balans, kommer inte att ge de jobb som erfordras. Det fördras däremot en speciellt inriktad politik som skapar en helt annan marknad, en marknad som inte är lika exportberoende som den regeringen värnar om, för den marknaden har redan slagit ut alldeles för många.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Tommy Franzén började med att säga att det är alltför hög arbetslöshet, och i synnerhet då ungdomsarbetslöshet. Och det kan vi säga – det är alltid för många arbetslösa så länge det finns några arbetslösa. En viss friktionsarbetslöshet måste vi väl acceptera, men vårt mål är, och det framgår också av mitt svar på interpellationen, att erbjuda arbete åt alla. Därför

kommer vi att träget fortsätta att försöka finna former för att förbättra läget på arbetsmarknaden för dem som har svårigheter att komma in på den. Dit hör otvivelaktigt just ungdomsgruppen, som är en av de allra viktigaste målgrupperna för vårt arbete. Och därför kvarstår vårt löfte från 1976, som Tommy Franzén försökte nedvärdera litet. Vi menar att det är något väsentligt i det politiska arbetet i Sverige att ge ett erbjudande om arbete, praktik eller utbildning åt varje ung människa. Det är en rättighet som hon skall kunna kräva av samhället att få uppfylld.

Jag tror inte att våra åtgärder har varit felaktiga. Om man jämför svensk arbetsmarknad och ungdomars sysselsättningssituation i detta land med andra länder, så finner man att vi otvivelaktigt har klarat dessa problem betydligt bättre än man har gjort på andra håll. När man haft en ungdomsarbetslöshet på ca 10 % i jämförbara länder har vi haft ca 5 %. Vid internationella jämförelser visar det sig alltså att trots de väldiga strukturproblem vi har haft, den långa och sega lågkonjunktur vårt land har genomkämpat, så har vi ändå hållit sysselsättningen uppe på ett förhållandevis bra sätt.

Men man kan inte plocka ut en av dessa åtgärder, som Tommy Franzén gjorde när han tog upp SSA-råden, och hävda att regeringen tror att den skulle vara ett "sesam, öppna dig". Det har vi aldrig sagt. Skall vi komma till rätta med dessa svårigheter måste det bli fråga om en mängd olika åtgärder som samverkar. Det är inte ett enda radikalmedel som hux flux löser ungdomsarbetslösheten. Låt oss vara överens om det, Tommy Franzén, annars blir det alldeles fel.

Det är inte så enkelt som vpk ofta gör det i debatten. Vpk säger bara att det är kapitalismens fel och att om man bytte samhällssystem skulle allting vara borttrollat. Då hade vi inga ungdomar som sökte jobb, inga ungdomar som kände sig vara på fel plats på arbetsmarknaden. Det där är naturligtvis ett luftslott som inte tål den minsta konfrontation med verkligheten. Jag skall inte låta mig ledas in i den debatten, de önsketänkandena kan Tommy Franzén och andra få leva med. Vi får nog föra ett mera vardagsnära resonemang om hur man skall finna konstruktiva lösningar för att skapa sysselsättning åt ungdomen.

I det sammanhanget tror jag det är viktigt att man tar fasta på detta med utbildning. Det är ändå så, som Tommy Franzén mycket riktigt påpekar i sin interpellation, att de ungdomar som i första hand får svårigheter, som i första omgången slås ut, är de som saknar utbildning och arbetslivserfarenhet. Det gäller särskilt de yngre grupperna. Därför har jag alltsedan jag blev arbetsmarknadsminister väldigt hårt drivit linjen att man skall varva utbildning och praktik.

Tommy Franzén frågade hur det har blivit med det. Jo, vi har försöksverksamhet i gång – det tror jag Tommy Franzén väl känner till – och vi beslöt att dubblera den vid det senaste tillfället frågan diskuterades här i riksdagen.

Jag tror också att Tommy Franzén är medveten om att vi i arbetsmarknadsdepartementet och utbildningsdepartementet i samråd nu har arbetat

fram ett förslag om en gymnasial företagsutbildning som just tar sikte på de ungdomar som lämnar grundskolan eller hoppar av i gymnasieskolan. Det är ett ganska stort antal ungdomar, och jag skulle vilja påstå att det är de mest känsliga grupperna, alltså 16-18-åringarna. Förslaget innebär att dessa 15 000 per årskurs kan få ett bättre erbjudande inom gymnasieskolan med mera praktikinslag, mera direktverksamhet ute på arbetsplatser, det må gälla industri, servicenäringar eller hantverk. Efter att förslaget har varit ute på remiss skall vi resonera vidare om hur det skall utformas på bästa sätt. Min förhoppning är att vi skall kunna lägga fram ett förslag för riksdagen under vintern eller våren 1980 och att vi också skall vara i gång med en förbättrad utbildning på detta område under läsåret 1980/81. Därigenom kommer vi att ytterligare ha anpassat gymnasieskolan i den riktning som Tommy Franzén efterlyste.

Låt mig vidare säga att det är helt klart att det centrala och avgörande när det gäller de åtgärder för att skapa nya arbetstillfällen som Tommy Franzén efterlyste är att man kan få till stånd en samverkan mellan den ekonomiska politiken och närings- och arbetsmarknadspolitiken. Lyckas det, då kommer det också att växa fram nya industrier och skapas nya arbetstillfällen på samma sätt som skett under det senaste kvartalet, vilket vi har kunnat konstatera. I det sammanhanget vill jag gärna peka på att om vi jämför siffrorna för september 1979 med dem för september 1978, så kan vi notera en minskning av arbetslösheten med 7 000 och en nedgång i antalet beredskapsarbeten med 4 800. Om man till detta lägger den uppgång som skett i fråga om arbetsmarknadsutbildning, så kan vi konstatera att sysselsättningsläget förbättrats genom ett tillskott med nära 9 000 jobb.

Det är en fortsatt samverkan mellan de här politiska områdena som kan få till resultat att vi hävdar det svenska näringslivets konkurrenskraft gentemot andra länders, och det är i sin tur en förutsättning för att vi skall kunna trygga sysselsättningen i Sverige.

Herr talman! Tommy Franzén sade att det egentligen bara är vpk som känner ansvar när det gäller frågan om ungdomens sysselsättning. Jag roade mig med att ta fram arbetsmarknadsutskottets senaste betänkande, i vilket dessa frågor har diskuterats och där bl. a. redovisas en sammanfattning av de förslag vpk framför i det här avseendet genom sin motion 339.

Det krav som vpk till att börja med framför i sin motion är att regeringen skall vidta åtgärder som garanterar alla ungdomar arbete, praktik eller utbildning. Det kravet verkar bekant för mig.

Det andra kravet gäller att ungdomsavdelningar vid arbetsförmedlingarna skall införas. Till det vill jag säga att vi givit arbetsmarknadsverket en större resursförstärkning än någon gång tidigare under hela 1970-talet, nämligen 350 nya tjänster mot i genomsnitt 200 tidigare år. Arbetsmarknadsverket har sedan, som Tommy Franzén vet, att självt besluta om fördelningen av dessa tjänster inom verket. Vill man avdela personal för ungdomsförmedling är detta helt O. K., och vi har från regeringens sida betonat att sådant förmedlingsarbete skall prioriteras.

Vpk:s tredje krav är att lokala åtgärdsprogram mot ungdomsarbetslösheten

skall utarbetas i kommuner och landsting. Regering och riksdag har ingen motsatt uppfattning när det gäller det kravet. Många kommuner arbetar redan med sådana åtgärdsprogram. Jag kan hänvisa exempelvis till Malmö kommun, men också många andra kommuner arbetar just på det här sättet.

Ett fjärde krav gäller att statsbidrag till lönekostnader skall utgå med 100 % vad gäller statliga, kommunala och landstingskommunala beredskapsarbeten. Det är ett märkligt krav. Tommy Franzén. En sådan åtgärd skulle innebära att kommunerna utöver att de finge statsbidrag med 100 % till lönerna också skulle få tillbaka skatteintäkterna för den arbetsinsats som görs. Kommunerna skulle alltså tjäna på det här statsbidraget. Något sådant skulle jag inte tro att riksdagen vill ställa sig bakom, och det gjorde man inte heller när vpk-motionen behandlades.

Ytterligare ett vpk-krav: Förslag till åtgärder utarbetas för att åstadkomma varvning av utbildning och praktik. Det är precis detta jag talat om så många gånger här i riksdagen, och jag har gjort det även i dag.

Slutligen framförs kravet att Delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor, DELFUS, utökas med representanter för fler organisationer än f. n. som representerar ungdomen. Till detta är bara att säga att naturligtvis kan man diskutera hur DELFUS skall vara uppbyggd.

De krav jag nu återgivit är de som arbetsmarknadsutskottet uppfattat vara de centrala i vpk:s motion. Det är de åtgärder man föreslog i samband med behandlingen här i riksdagen av frågan om sysselsättningsläget för ungdomen, och jag må säga att det är att ta munnen väl full när man säger att dessa åtgärder skulle lösa alla ungdomsproblem på svensk arbetsmarknad.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Förmågan att skriva ihop åtgärdsprogram är välutvecklad, men det är inte på grundval av den som regeringens insatser skall bedömas utan med hänsyn till resultatet av åtgärderna. Förmågan att begränsa och minska ungdomsarbetslösheten överträffas av oförmågan att skaffa flera nya jobb till ungdomen.

Jag tror att det finns anledning att ägna särskilt ungdomsarbetslösheten stor uppmärksamhet. Viktigast av allt är då frågan om massiva insatser. Vi ser i dag de sociala följderna av bl. a. ungdomsarbetslösheten under 1960- och 1970-talen. Stora ungdomsgrupper är i dag utslagna och berövade allt hopp om ett arbete och en ordnad tillvaro. Detta styrks också av den nyligen presenterade rapporten om ungdomarnas syn på dagens Sverige. Hela rapporten visar att situationen har försämrats mycket drastiskt och att ungdomen alltmer förlorar hoppet om en ordnad framtid.

Samtidigt förekommer det en cynisk kampanj mot de arbetslösa och utslagna ungdomarna. Kampanjens främsta företrädare är Arbetsgivareföreningen och andra högerkrafter i vårt land. Ungdomarna är lata och arbetsovilliga, de föredrar att leva av arbetslöshetsunderstöd – detta är bara några av de lögner som ständigt återkommer, trots att de tillräckligt ofta har avslöjats som just lögner. Jag tror att Rolf Wirtén instämmer i min

Måndagen den
5 november 1979

*Om ungdomsar-
betslösheten*

bedömning att det här rör sig om lögner.

Rolf Wirtén, som säkert har goda avsikter, har därför också en viktig uppgift att inom regeringen verka för insatser av format, så att flera jobb skapas och ungdomsarbetslösheten begränsas.

Debattklimatet har dessutom knappast förändrats i gynnsam riktning i och med moderaternas valframgång med kraftigt ökad representation i regeringen som följd. Därför finns det all anledning att hela arbetarrörelsen med all kraft driver kampen mot ungdomsarbetslösheten. Ungdomen har aktiverat sig till kamp för sin rätt till arbete. De fackliga organisationerna har också mer handgripligt tagit upp frågan om ungdomsarbetslösheten. Den här kampen är nödvändig och det enda som kan förändra ungdomens villkor på arbetsmarknaden och vända utvecklingen åt rätt håll, åt vänster.

Beträffande frågan om friktionsarbetslöshet är jag, herr arbetsmarknadsminister, rädd för att arbetslösheten faktiskt är större än vad som framkommer i statistiken. Friktionsarbetslösheten finns kanske inte alltid med i siffrorna. En undersökning som gjorts i Göteborg visar att fler ungdomar drabbas av arbetslöshet än vad som framgår av statistiken. Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet, som har gjort undersökningen, säger bl. a. att sociologerna från början hade samma uppfattning som många andra, nämligen, att om 2 300 ungdomar går arbetslösa en månad och siffran ökar till 2 700 nästa månad, är antalet nytillkomna arbetslösa 400. Men det är fel. I själva verket kan antalet nytillkomna arbetslösa vara 1 000 eller 2 000. Detta gör kanske att den siffra som arbetsmarknadsministern tyckte var mycket fin, 5 % ungdomsarbetslöshet i Sverige jämfört med ungefär 10 % för andra västländer, inte är så bra. Jag skulle vilja påstå – och det tyckte jag arbetsmarknadsministern började med att säga – att så fort det finns någon arbetslöshet är den för hög. 5 % arbetslöshet är då en skrämmande hög siffra.

Jag ställde frågan, vad det berodde på att den fördubblade försöksverksamheten inte blivit mera omfattande. Det gäller 400 i dag, såvitt jag vet. Jag hade funderingar på om det berodde på att arbetsgivarna inte vill gå regeringen till mötes och släppa till platser. Jag fick inget svar.

Den andra frågan som jag ställde i mitt förra inlägg var denna: Var är den stora gruppen lediga arbeten? Jag har inte kunnat finna den. Vi vet att det finns enligt statistiken en överrepresentation av s. k. lediga arbeten. Det har också klart avslöjats genom undersökningar.

Sedan var det fråga om vad vår motion 339 egentligen var värd, och det sades att den skulle sammanfalla med folkpartiets förslag. Ja, grunden för motionen – något som arbetsmarknadsministern inte ville gå in på – är att den också tar upp en långsiktig planering som "måste innebära att samhället går in och skapar arbeten i nya industrigrenar, utarbetade efter de behov som gagnar den samhällsliga utvecklingen". Sedan ges en mängd exempel.

Detta har, till skillnad mot regeringens inställning, naturligtvis varit grunden för att man skall kunna skapa de andra delar som vi också tagit upp och som arbetsmarknadsministern refererat till.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag skall bara kort replikera Tommy Franzén genom att säga, att det är ju så i dag att vi har fler verksamma ute på svensk arbetsmarknad än någon gång tidigare. Och det, herr talman, visar väl ändå – om nu inga andra statistiska uppgifter övertygar Tommy Franzén – att det skett en utveckling i positiv riktning av svensk arbetsmarknad under senare år.

Får jag möjligen också säga att detta med varvad utbildning hävdar jag fortfarande är en riktig väg, och vi skall ju försöka ta vara på de erfarenheter som ges i dessa kommuner, där man har försöksverksamheten i gång. Men det stora tag som här kommer att tas är naturligtvis införandet av den företagsinriktade gymnasieskolan, som jag talade om. Där får man i de mest känsliga tonårsgrupperna till stånd, hoppas jag, en utbildning som både skapar yrkeserfarenhet och ger den riktiga teoretiska utbildningen för att man skall stå stark på svensk arbetsmarknad.

När det gäller de statistiska uppgifterna slutligen, herr talman, så pekade ju Tommy Franzén själv på ett område där det är en bristsituation i dag. Det är inte svårt att finna andra sådana sektorer och andra regioner i vårt land där man i dag har svårigheter att få fram arbetskraft. Därför måste vi säga, att visst har läget förbättrats under 1979, och min förhoppning är att det även skall vara så något kvartal in på 1980.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag skulle först vilja beröra något som jag inte hann med förra gången, nämligen detta med lagets förbättring denna månad i förhållande till förra månaden.

Det är ju ingen ovanlighet att siffrorna går upp och ner litet grand månad för månad. Ibland beror det på ökade insatser i fråga om arbetsmarknadsutbildning eller beredskapsjobb, ibland beror det på att man minskar de här insatserna. Det kan ändå klart slås fast att siffran 100 000 är ungefär den siffra som motsvarar genomsnittet år från år beträffande arbetslös ungdom. Då menar jag med arbetslösa också dem som har s. k. beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning eller någon annan form av arbetsmarknadspolitiska åtgärder bakom sig.

När Rolf Wirtén läser statistik och talar om att vi har aldrig tidigare haft så hög sysselsättning i det här landet, så läser han statistiken på ungefär samma sätt som fan läser Bibeln. Det hela beror på att vi har närmare 1 miljon deltidsarbetande i det här landet i dag, och det är klart att skrotar man 500 000 heltidsjobb och gör 1 miljon deltidsjobb av dem i stället, så får man 500 000 fler jobb att skriva in i statistiken. Men det ger inte människor fler jobb för det.

Sedan var det fråga om företagsutbildningen. Jag är inte så säker på att den modell till företagsutbildning som det här har talats om är någon modell att eftersträva. Vi har ju haft företagsutbildning förr i vårt land. Vi hade de gamla lärlingsutbildningarna. Vi hade dem som gick i olika former av företagsutbildning och som blev mer eller mindre klavbundna i de företag det gällde. Rätt tidigt i arbetarrörelsens historia ställdes krav på att ta bort den här

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

klavbindningen i utbildningen och i stället lägga utbildningen under ett samlat samhällligt mål. Det är ju det vi i stort har uppnått. Men nu vill den borgerliga regeringen återgå till det tidiga 1900-talets och det sena 1800-talets form av utbildning, enligt vad jag kan förstå.

För vår del är vi inte ett dugg trakterade av en sådan utveckling.

För tredje och sista gången vill jag fråga: Var är den stora grupp av lediga arbeten som arbetsmarknadsministern har pekat på i sitt skriftliga svar? Förklara det för mig, för jag har i varje fall hittills inte fattat var den är någonstans. Plocka fram den, om den nu finns! Jag har inte sett den någonstans.

I sitt förra inlägg sade arbetsmarknadsministern att när vi från vänsterpartiet kommunisterna diskuterar arbetsmarknadspolitik, tar vi ofta fram socialismen och säger att med den är allt frid och fröjd.

Nej, det säger vi inte. Det är fel. Det är ett påstående som icke stämmer överens med verkligheten och som får stå för Rolf Wirtén själv. Vad vi säger är att om socialismen tillämpas får alla människor möjlighet att planera och skapa ett samhälle som ger arbete och utbildning åt alla människor. Det är inte på det viset att vi då – som man gör i det nu rådande systemet – överlåter åt ett fåtal människor att göra det och därigenom sätter hundratusentals människor på arbetslöshetens bänk. Socialismen byggs inte av ett fåtal utan den byggs av ett flertal, och det bör rimligen garantera att den också byggs för flertalets bästa.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 9 Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara Tommy Franzéns (vpk) den 15 oktober anmälda interpellation, 1979/80:15, och anförde:

Herr talman! Tommy Franzén har ställt följande frågor till mig:

1. Delar regeringen uppfattningen att var och en skall ha rätt till ett arbete oavsett handikapp?
2. Har regeringen för avsikt att vidta åtgärder för att tvinga näringslivet att anställa handikappade?
3. Är regeringen beredd att utarbeta en plan som innebär att nya arbetstillfällen skapas inom produktionen av varor och tjänster i statlig och kommunal verksamhet?
4. Har regeringen för avsikt att utvidga den arbetsrehabiliterande verksamheten i likhet med "Södertäljeförsöket"?
5. Har regeringen för avsikt att ställa ytterligare resurser till förfogande för att skaffa jobb åt handikappade?

De handikappade är en av de mest utsatta grupperna i samhället. De har stora svårigheter att få arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Detta kan inte accepteras, eftersom målsättningen för vår sysselsättnings- och arbets-

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

marknadspolitik är arbete åt alla.

De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för att stödja människor med arbetshandikapp har under en följd av år byggts ut och förstärkts. Senast i mars i år beslutade riksdagen om betydande förstärkningar av olika stödåtgärder som syftar till att människor med arbetshandikapp skall kunna erhålla och behålla anställningar på den reguljära arbetsmarknaden. Riksdagen beslöt samtidigt om en ny organisation för yrkesinriktad rehabilitering. Den 1 januari 1980 kommer arbetsmarknadsinstitut att inrättas inom arbetsmarknadsverket. Deras verksamhet skall vara inriktad på att förbereda arbets sökande för arbete eller utbildning men också på att anpassa arbetsplatserna efter de sökandes förutsättningar och behov.

Arbetsförmedlingen har under senare år förstärkts kraftigt, vilket bl. a. medfört ökade insatser för ungdomar och arbetshandikappade.

Den nya stiftelseorganisationen för skyddat arbete börjar sin verksamhet vid årsskiftet.

Den halvskyddade sysselsättningen och arkivarbetet reformeras den 1 juli 1980.

Det är min uppfattning att de beslutade reformerna kommer att ha stor betydelse för möjligheterna att skaffa arbete åt handikappade. Vi har f. n. ett förbättrat konjunkturläge med ökad efterfrågan på arbetskraft. Arbetsmarknadsverket genomför nu en kampanj som innebär en kraftansträngning för att placera sökande med arbetshandikapp. Minst en handikappad eller äldre sökande skall av arbetsförmedlingen anvisas arbete i varje företag och hos varje myndighet som söker personal och som har anpassningsgrupp. Ger inte detta väntat resultat avser verket att tillämpa främjandelagens mera tvingande regler.

Jag vill också i korthet ta upp det s. k. Södertäljeförsöket, dvs. den försöksverksamhet som sysselsättningsutredningen initierade i Södertälje kommun med speciella insatser för ungdomar med socialmedicinska arbetshandikapp. Den bedrevs under åren 1977-1978. Kommunen har från år 1979 utvidgat och permanentat verksamheten. Andra kommuner har tagit initiativ till likartad verksamhet, vilket jag finner mycket positivt.

I sammanhanget vill jag också framhålla att AMS från den 1 juli i år har medel för försök med s. k. fadderverksamhet för arbetshandikappade och ungdomar, vilken ger ytterligare möjligheter att starta verksamhet enligt Södertäljemodelle. Jag kommer att uppmärksamt följa dessa försök.

Till sist vill jag peka på det som anförts i regeringsförklaringen om den fördelningspolitiska betydelsen av regional balans och sysselsättningsmöjligheter i alla delar av landet. I regeringsdeklarationen slås också fast att solidariteten kräver att tillgängliga resurser i första hand satsas på utsatta grupper som handikappade och sjuka.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern konstaterar i början av sitt svar till mig:

”De handikappade är en av de mest utsatta grupperna i samhället.”

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

Jag skulle vilja påstå att de är den mest utsatta gruppen.

De har inte bara stora svårigheter att få jobb på den "öppna marknaden", utan detta är i det närmaste omöjligt. Den s. k. öppna marknaden är stängd för de handikappade.

1981 har av Förenta nationerna proklamerats som det internationella handikappåret. Vore det inte dags att en verklig avvecklingsplan för arbetslösheten för handikappade upprättades?

Den situation som har rått under en lång rad av år och som ser ut att fortsätta får inte accepteras längre. Vad som behövs är konkreta åtgärder för att få ut alla handikappade på den öppna marknaden, men för det fordras att det skapas massor av nya jobb. Det är i längden enda chansen för denna åsidosatta grupp att få arbete. Att konkurrera med den "friska" gruppen av arbetslösa går alltså inte; det har erfarenheterna visat.

Arbetsmarknadsstatistiken månad för månad är en dyster läsning. Den visar inte på någon positiv förändring för de handikappades inträde på arbetsmarknaden. Trots uppgången på efterfrågan av arbetskraft – i statistiken – kan man inte utläsa att fler arbetsplaceringar kommit till stånd för de handikappade.

När jag framställde interpellationen var siffran för augusti månad i år 28 136 arbetssökande handikappade, och det var bara 264 som fick jobb i den s. k. öppna marknaden. Det rörde sig om mindre än 1 %. Ja, några hundra till fick jobb inom den skyddade och halvskyddade verksamheten, men 26 597 fick gå hem igen utan något jobb.

För september månad i år är det ungefär likadant. 27 511 sökte jobb, men bara 341 lyckades få det, detta trots att länsarbetsnämnderna i flera län redan tidigare hade tagit till kraftigare åtgärder mot företagen på den s. k. öppna marknaden. 1 1/4 % av de sökande lyckades få jobb den här gången. På samma sätt kan man jämföra med exempelvis september förra året. Då sökte 27 137 jobb, men bara 332 fick något. Statistiken visar dessutom inte hur länge dessa jobb räcker, men troligen är fler av dessa människor återigen arbetslösa.

Om man även räknar med dem som erhåller sysselsättning i halv- och helskyddad verksamhet, så stiger den totala siffran för dem som erhållit jobb ända upp till 3 %. Det betyder att 97 % av alla handikappade arbetssökande hela tiden ställs utanför. Är det en utveckling som vi kan acceptera? Nej, jag tror inte heller att Rolf Wirtén vill acceptera detta, men det är bara på det viset att den borgerliga regeringen inte vill ta till de åtgärder som verkligen krävs för att råda bot på situationen. Ni värnar om företagets frihet och snackar om att ekonomin måste förbättras, men när de handikappades rätt till jobb kommer i konflikt med företagets frihet, ja, då ställer ni de handikappade åt sidan.

De handikappades situation på arbetsmarknaden är så katastrofal att det fordras alldeles särskilda insatser för att lösa dessa frågor. När i stort sett en på hundra arbetssökande handikappade får jobb på den reguljära arbetsmarknaden, borde detta resultera i kraftåtgärder. Den debatt som drivs i dessa frågor kommer främst från de handikappades egna organisationer. Den

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

debatten borde flera vara med i.

Vi upplever nu att närmare 300 000 är förtidspensionerade. Med den ökningstakt som hittills varit skulle vi komma att hamna i en situation med omkring 450 000 förtidspensionärer 1985. Denna utveckling får inte komma till stånd.

Förtidspensionen är ett viktigt och nödvändigt inslag där den är befogad av medicinska eller andra skäl. Men den har tyvärr blivit ett instrument för att få bort en stor del av handikappade från de arbetssökandes sida. Man har gett förtidspension i stället för att verka för att skaffa jobb, och det är här som det finns anledning till besk kritik. Det är inte fråga om införande av starkare restriktioner när det gäller beviljandet av förtidspensioner, utan den som är i en sådan situation att han eller hon måste ta emot förtidspension skall ges goda villkor för att kunna leva vidare.

Men när förtidspensioneringen tas till som en följd av att arbetsmarknaden ställer krav som är för höga för arbetskraften, då måste det till ett stopp. Det är speciellt utmanande när unga handikappade människor förtidspensioneras i stället för att ges ett jobb. Det rör sig om ungefär 2 000 sådana fall varje år. Tänker regeringen låta detta förhållande fortsätta? Om inte, vad tänker ni vidta för konkreta åtgärder för att förhindra att allt fler unga handikappade förtidspensioneras varje år?

Handikappförbundens centralkommitté (HCK) har krävt att all förtidspensionering av de unga skall upphöra. Kravet kan förefalla drastiskt, men kommittén anser att ingen ung handikappad människa får lämnas åt sitt eget öde genom att förtidspensioneras. Att lämnas till passivitet och isolering till följd av just förtidspensionering är något som måste förhindras. HCK kräver att man skall göra aktiva insatser för alla unga handikappade med sikte att ge dem ett så hyggligt liv i arbetslivets gemenskap som det någonsin är möjligt. Därför har HCK också krävt handikappgaranti för ungdomar. Det innebär att man i stället för pension skall ge handikappade ungdomar garanti till flerårig arbetslivspraktik. Om vederbörande inte vill eller kan ta arbetslivspraktiken i anspråk på den reguljära arbetsmarknaden, skall de åtminstone ges rätten till en plats i dagcenterverksamhet med social träning och aktivitet som kan lägga grunden för en senare yrkesmässig rehabilitering. Jag vill ställa den konkreta frågan till arbetsmarknadsministern: Kommer regeringen att ställa upp på de handikappades krav i den här delen och vidta de åtgärder som HCK kräver?

Beträffande de frågor jag ställde i interpellationen måste jag uppenbarligen återkomma med förtydliganden. På frågan om regeringen har för avsikt att tvinga företagen att anställa handikappade svarar arbetsmarknadsministern att arbetsförmedlingen under senare år förstärkts kraftigt. Det kan med rätta konstateras att arbetsförmedlingarna ändå inte förstärkts tillräckligt. Kritiken kommer från bl. a. arbetsförmedlarna själva. De hinner inte med att arbeta med de arbetssökande i den grad som erfordras för att hjälpa dessa till en möjlig anställning. Detta beror inte på låg aktivitet från arbetsförmedlarnas sida utan främst på att det är en trög och svår marknad att jobba med. Det är detta som gör att arbetsförmedlarnas tid inte räcker till. I samband med

Måndagen den
5 november 1979

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

riksdagsbehandlingen av propositionen om allas rätt till arbete i våras fanns det förslag om ytterligare förstärkning av arbetsförmedlingarna med 300 tjänster just för att dessa befattningshavare skulle ägna sig åt de handikappades problem, men det förslaget gick ni emot. Jag måste ställa frågan: Anser arbetsmarknadsministern att arbetsförmedlingarna har tillräckliga resurser för att kunna möta de handikappades speciella krav?

Arbetsmarknadsministern erinrar vidare om att arbetsmarknadsverket nu genomför en kampanj för att placera sökande med s. k. arbetshandikapp. Det rör sig om en mjuk kampanj, skulle jag vilja påstå, som tyvärr inte ställer kraven högre än att "minst en handikappad eller äldre skall anvisas arbete". Tror arbetsmarknadsministern att kvarstående 97 % av de arbetssökande kommer att erbjudas *jobb*, inte *anvisning*, genom denna kampanj? Kampanjen kan ge vissa positiva effekter, men det fordras fortfarande tvingande åtgärder mot företagen, om vi skall få någon ordning på detta att ge de handikappade jobb.

Jag har heller inte av interpellationssvaret kunnat utläsa något svar på frågan om regeringen är beredd att utarbeta en plan som innebär att nya arbetstillfällen skapas inom produktion av varor och tjänster i statlig och kommunal verksamhet. Skall jag tolka det uteblivna svaret som ett bifall till eller ett avslag på förslaget om en sådan plan? Jag märker att arbetsmarknadsministern ser frågande ut. Jag tänker på den fråga som fanns med i min interpellation, om regeringen var beredd att utarbeta en plan som innebär att nya arbetstillfällen skapas inom produktion av varor och tjänster i statlig och kommunal verksamhet.

Slutligen får jag hoppas att Rolf Wirtén ger litet bättre besked här i debatten när det gäller dessa frågor än vad han började med att ge i det skriftliga svaret.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det är klart att den här debatten blir något likartad den debatt som Tommy Franzén och jag nyss förde om ungdomssysselsättningen. Jag tror att vi båda är överens om att i botten på de här problemen ligger tillgången på nya jobb och möjligheten att erbjuda lämpliga jobb.

Det är förvisso – jag vidhåller det, herr talman – en klar uppgång i antalet lediga jobb på svensk arbetsmarknad. Detta går att dokumentera med en rad olika uppgifter. Det har jag försökt göra i den föregående debatten, och jag skall inte upprepa det nu.

Vi har ett ökat antal lediga jobb, och det ger oss större förutsättningar att hjälpa de grupper, inkl. de arbetshandikappade, som har svårt att få fäste på arbetsmarknaden. Det är det som också har motiverat att man just i det här skedet har gått på de företag där det finns anpassningsgrupper. F. n. finns det, tror jag, ca 5 000 sådana i vårt land. Där skall man placera åtminstone en s. k. arbetshandikappad. Det ger ett tillskott av motsvarande antal jobb som det finns grupper, dvs. ungefär 5 000. Det är, säger Tommy Franzén, ett alldeles för lågt mål. Men mot bakgrund av den statistik som Tommy Franzén redovisar i sin interpellation och som vi kan se motsvarigheter till under

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

tidigare år – både på 1960- och 1970-talet – är detta ett rätt ambitiöst mål. Jag tror att Tommy Franzén är beredd att erkänna att det är ganska bra om man klarar 5 000 placeringar på den öppna marknaden under den närmaste tiden. Det hjälper naturligtvis inte alla – det är jag medveten om. Det finns en rad gränsfall där man måste avväga om en placering på den ordinarie arbetsmarknaden eller i halvskyddad eller skyddad verksamhet är det riktiga. Jag tror inte Tommy Franzén är beredd att förorda att man tar bort den skyddade verksamheten; han erkänner ju att man kan behöva förtidspension.

När det gäller utbudet av den skyddade verksamheten har riksdagen under senare tid fattat mycket viktiga beslut som jag erinrar om i svaret till Tommy Franzén. Vi har ungefär 20 000 arbetsplatser inom stiftelsen Samhällsföretag. Det är inte någon liten arbetsmarknad. Vi har ungefär 15 000 placerade i halvskyddad verksamhet. Det är inte heller någon oväsentlighet i detta sammanhang. Sammantaget är det ett ambitiöst program vi arbetar med.

Jag är ändå beredd att säga att Sverige inför FN-året 1981 bör fortsätta att driva det här arbetet för att ge de handikappade större möjligheter till en bra sysselsättning, det må vara på den ordinarie arbetsmarknaden eller i någon form av skyddad verksamhet. Passivitet är naturligtvis ett ont för dessa människor och någonting som vi med gemensamma krafter skall försöka förhindra. Jag vill dock inte instämma i vad Tommy Franzén sade i sin replik till mig, nämligen att en förtidspension innebär en fullständigt passiv tillvaro, där man blir bortglömd och undanskuffad av samhället. Det finns sådana fall – jag är medveten om det. Men på det sättet bör det icke fungera. Vi bör känna ansvar även för dem som har fått sin pension. Det är en annan del av våra aktiviteter, att finna former för att göra deras tillvaro mänsklig och ge dem möjlighet att uppleva gemenskap i olika avseenden. Det får inte vara likhetstecken mellan att bli pensionerad och att vara isolerad. Det är tvärtom så, att vi med andra medel måste försöka finna ett aktiverande utbud för de människor som fått pension – det må vara av ålder eller på grund av ett svårt handikapp.

Resursförstärkningen till AMS är naturligtvis viktig i detta sammanhang. Det har regeringen varit medveten om och har därför också satsat mycket på den i budgetpropositionen för 1979/80. Jag har sagt tidigare i dag att 350 tjänster är mer än vad arbetsmarknadsverket fått någon gång tidigare. Man har sedan inom verket möjlighet att fördela dem så att de kommer de grupper till del som bäst behöver förmedlingstjänsten. Att man gjort det visar den statistik som AMS själv presenterar. Man har avdelat en betydande del av sina förmedlare just för de handikappade och ungdomar. Inte mindre än 143 tjänster inrättades för den verksamheten enligt den statistik jag har fått ta del av. Dessutom finns 17 specialisttjänster för döva och synskadade, som tillskapats under den senaste tiden. Inriktningen mot just de här grupperna verkställs alltså av arbetsmarknadsverket.

Herr talman! Med detta tror jag att jag har kommenterat de frågor som Tommy Franzén reste.

Måndagen den
5 november 1979

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! I arbetsmarknadsstyrelsens handlingsprogram heter det om målsättningen:

”Handlingsprogrammet inriktas på ett övergripande mål. I varje företag och myndighet med anpassningsgrupp och rekryteringsbehov görs minst en anvisning av en äldre eller arbetshandikappad person under november/december 1979.”

Jag tror i motsats till arbetsmarknadsministern inte att det räcker med anvisningar. Erfarenheterna visar ju att det behövs tvingande åtgärder, t. ex. obligatorisk arbetsförmedling. Det innebär att företag som söker folk inte skall ges möjlighet att fortsätta med att välja och vraka, som de hittills har gjort och som de kommer att fortsätta att göra så länge de inte är tvingade att ta vad arbetsförmedlingen anvisar.

Nu finns den här möjligheten i främjandelagen, och när AMS går ut i sitt handlingsprogram och kräver hårdare tag ligger i bakgrunden att man kan komma att ta fram främjandelagen. Det är ju ganska klart och tydligt att man redan när främjandelagen togs år 1974 såg att det behövs tvingande åtgärder för att skapa arbeten åt de här människorna, men ännu i dag – drygt fem år efteråt – har den här paragrafen i främjandelagen om obligatorisk arbetsförmedling mig veterligt inte använts, i varje fall inte i någon större utsträckning och framför allt inte för att skaffa jobb åt de handikappade.

Det är möjligt att den här målsättningen i AMS kampanj, 5 000 arbetstillfällen på öppna marknaden för handikappade, kan uppfyllas, men vi får då se de 5 000 i relation till hur många av de handikappade som egentligen skulle vilja ha ett arbete. Jag tror inte att det bara är de här 27 000, 28 000 eller 29 000 – talet varierar – arbetssökande som vill ha jobb. Som handikapporganisationerna själva säger måste det också bli slut på förtidspensionerandet. Det finns omkring 300 000 förtidspensionerade. O.K., alla är inte arbetssökande, alla skulle inte vilja ha ett jobb, men en väsentlig del av dem strävar naturligtvis efter det. Inte minst gäller det alla de ungdomar som är förtidspensionerade; det rör sig kring 30 000–40 000 som fortfarande tillhör ungdomsstadiet. Säkerligen skulle de flesta av dem hellre vilja ha jobb, om de fick den möjligheten. Jag håller med handikapporganisationerna om att det fordras kraftåtgärder här. Man får ta till det drastiska greppet att genom att låta bli att förtidspensionera unga människor tvinga fram andra åtgärder för att de skall kunna komma ut på jobben.

När det gäller uppgången i antalet lediga platser, som Rolf Wirtén återkom till, vill jag upprepa vad jag sade inledningsvis, nämligen att den tyvärr inte har gett något återsken i statistiken över sysselsättning åt de handikappade.

Jag ställde en fråga i interpellationen: ”Har regeringen för avsikt att ställa ytterligare resurser till förfogande för att skaffa jobb åt handikappade?” Arbetsmarknadsministern svarar i slutet av sitt första anförande: ”I rege- ringsdeklarationen slås också fast att solidariteten kräver att tillgängliga resurser i första hand satsas på utsatta grupper som handikappade och sjuka.”

Jag måste med anledning av detta föra frågan vidare: När nu regeringen har ökat de tillgängliga resurserna med närmare 1,5 miljarder kronor genom höjda skatter på sprit, vin, öl och tobaksvaror – allt i namn av alkoholpolitiska åtgärder – kommer regeringen då att i solidaritetens namn satsa de pengarna på resurser för de handikappade och sjuka?

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag vill påminna Tommy Franzén om att riksdagen har fattat beslut om den obligatoriska platsförmedlingen. Den skall införas successivt allteftersom arbetsmarknadsverket finner praktiska möjligheter till det.

I den kampanj som vi här har diskuterat en stund och som syftar till att under de månader som återstår av 1979 placera handikappade på arbetsplatser med en anpassningsgrupp framhålls också – och jag noterar att Tommy Franzén är medveten om detta – att främjandelagen skall tillämpas för den händelse att en sådan frivillig åtgärd inte lyckas. Jag tycker att det är en ganska klar fingervisning om att man menar allvar med sin strävan att nå resultat i dessa sammanhang.

När det gäller antalet förtidspensionärer tror jag att Tommy Franzén tog till litet för mycket. Antalet sådana i åldern 16–34 år var, enligt den senaste statistik som jag har tillgänglig, 1977 ungefär 25 000. Om jag uppfattade Tommy Franzén rätt sade han att deras antal skulle vara 30 000 – i själva verket är de alltså 5 000 färre.

Men den fråga som Tommy Franzén tar upp till debatt är i och för sig viktig – hur man skall förfara med dessa unga människor och om man verkligen kan acceptera en ökning av antalet förtidspensionärer i dessa åldersgrupper. Jag håller gärna med om att det krävs en stark återhållsamhet i detta sammanhang. Jag vill dock med tillfredsställelse notera att förtidspensionärernas antal under senare tid faktiskt inte har ökat utan snarare minskat i de lägre åldrarna. Visst har samhället särskilda motiv för att vidta åtgärder till stöd för personer som har problem på arbetsmarknaden och som tillhör dessa åldersgrupper. Jag tycker fortfarande att sysselsättningsutredningens förslag om att införa en möjlighet till vilande förtidspension är värt att arbeta vidare med. En del människor kan behöva den trygghet som det ger att ha en pension i botten när de skall våga sig ut på arbetsmarknaden och pröva om vingarna bär. Om försöket inte lyckas har personen i fråga ändå chansen att gå tillbaka till det trygghetssystem som en förtidspension utgör.

När det slutligen gäller resurstilldelningen, herr talman, är det självklart att den budgetproposition som vi nu arbetar med inom regeringen får ge svaret på Tommy Franzéns frågor om vad det blir för möjligheter att öka anslagen till de handikappade. Jag vill ändå erinra om att den proposition som jag förelade riksdagen våren 1979 innehöll förslag om en dubbling av bidragsnivåerna i flera avscenden, framför allt när det gällde möjligheterna att utrusta en arbetsplats så att den passar en arbetshandikappad. Också på flera andra liknande punkter föreslogs en betydande resursförstärkning för just de arbetshandikappade.

Om de handikappades situation på arbetsmarknaden

Den fråga som Tommy Franzén reste och som gällde budgetåret 1980/81 får vi återkomma till i riksdagen under våren 1980.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Också jag tror att vi lär få anledning att återkomma med den frågan. Det är bara det att resursförstärkningen antogs här i riksdagen förra veckan helt plötsligt, mera som en blixtnedslag från klar himmel än som en långsiktigt planerad åtgärd.

Jag vill anföra följande lilla citat ur en ledare i tidningen Arbetsmarknaden nr 27 år 1979 under rubriken "Ta ansvar!":

"Kravet på att ställa upp bakom arbetsförmedlingen skall inte enbart riktas mot arbetsmarknadens parter. Lika viktigt är att de politiker som inte minst i årets valrörelse för ut paroller om 'arbete åt alla' och 'arbete åt handikappade' på motsvarande sätt tar sitt ansvar.

Politikerna har också möjligheter att se till att de offentliga arbetsgivarna tar sitt ansvar för att de stolta parollerna skall ges konkret innehåll. Det kräver emellertid att man står kvar på barrikaderna också när de ibland impopulära besluten måste tas – och när de ekonomiska resurserna skall fram."

Det är en otvetydig uppmaning från ledarskribenten till politikerna – till Rolf Wirtén, till mig och mitt parti och till alla andra i politiken – att stå kvar på barrikaderna. Men är det inte ett problem i det sammanhanget för Rolf Wirtén? Rolf Wirtén försöker ändå, såvitt jag förstått, att göra så gott han kan i den nuvarande regeringen för att förbättra situationen för de handikappade, men regeringen har ju i regeringsdeklarationen gång på gång sagt att man på den offentliga sektorn måste hålla igen. Finns det då inte en konflikt inbyggd i det här, mellan vad Rolf Wirtén här i dag framfört och det starka moderata inslaget i regeringen? Vi vet att Gösta Bohman i valrörelsen och även efter valrörelsen gått ut och i skarpa ordalag sagt att återhållsamhet inom den offentliga sektorn måste till. Men då riskerar man trots allt att de handikappade drabbas och att de därmed också ges minskat utrymme när det gäller att komma till tals och att få jobb hos de offentliga arbetsgivarna över huvud taget. Det gäller alltså att stå kvar på barriaden. Jag har förhoppningen att Rolf Wirtén i budgetpropositionen visar att han står fast vid vad han i varje fall fört fram i valrörelsen, att försöka skapa någon mening åt parollen arbete åt alla.

Jag är inte överens med Rolf Wirtén när det gäller tagen. Jag är mera kritisk och ser kanske också mera till vad som skett inom det privata näringslivet då det gäller att anställa handikappade. Jag är alltså inte med på den mjuka linjen, utan jag är förespråkare för – och det har vi i vart fall haft tillräckligt lång tid på oss för att kunna mogna fram till – att här måste vi ta till tvingande åtgärder för att kunna ge de handikappade jobb och för att de såväl som alla andra skall kunna känna sig som fullvärdiga medlemmar av det här samhället.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 10 Föredrogs och hänvisades
Förslag
1979/80:4 till finansutskottet

Nr 21

Måndagen den
5 november 1979

§ 11 Föredrogs men bordlades åter
Utrikesutskottets betänkande 1979/80:1
Socialutskottets betänkanden 1979/80:2-5 och 9
Kulturutskottets betänkanden 1979/80:1-3
Jordbruksutskottets betänkande 1979/80:1

§ 12 Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställningar 1979/80:44 och 45

§ 13 Anmälades och bordlades
Skrivelse och propositioner
1979/80:21 med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1978
1979/80:27 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236)
1979/80:32 om inskränkt skattskyldighet för Fonden för industriellt utvecklingsarbete m. fl.
1979/80:34 om försök med boendeparkering på gatumark m. m.
1979/80:39 om avdrag för avskrivning på skeppskontrakt m. m.
1979/80:43 om ändring av Sveriges sjöterritorium

§ 14 Anmälades och bordlades
Motioner
1979/80:95 av *Hilding Johansson m. fl.*
1979/80:96 av *Mårten Werner*
1979/80:97 av *Mårten Werner*
med anledning av propositionen 1979/80:2 med förslag till sekretesslag m. m.

§ 15 Anmälades och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkanden
1979/80:1 angående vilande förslag till grundlagsändringar m. m. jämte motion
1979/80:2 med anledning av justiticeombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1979/80 års riksdag jämte motion
1979/80:3 med anledning av motioner om folkrörelsernas roll i samhället
1979/80:4 med anledning av motion om närvarolista i utredningsbetänkanden
1979/80:5 med anledning av motion om en kartläggning av samhällets informationsflöden
1979/80:6 med anledning av propositionen 1979/80:19 om ändring i religionsfrihetslagen (1951:680)

Nr 21

Måndagen den
5 november 1979

1979/80:7 med anledning av propositionen 1979/80:20 med förslag till lag om tystnadsplikt för präst inom svenska kyrkan, m. m., jämte följdmotion

Skatteutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av motion om båtaccis m. m.

1979/80:2 med anledning av motioner om vissa taxeringsfrågor

1979/80:3 med anledning av motion om restitution av kyrkoskatt

1979/80:4 med anledning av motioner om beskattning av barnpension m. m.

1979/80:5 med anledning av motion om slopande av viss dubbelbeskattning i Sverige och Norge

1979/80:6 med anledning av motion om befrielse från bevillningsavgift för vissa konsertarrangörer

1979/80:7 med anledning av motion om slopande av charterskatten

Socialutskottets betänkande

1979/80:1 med anledning av motioner om förkortad arbetstid m. m.

Trafikutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av motion om en samhällsekonomisk analys av virkestransporter

1979/80:2 med anledning av motioner angående trafiksäkerhet m. m.

1979/80:3 med anledning av motioner angående AB Svensk Bilprovnings verksamhet

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av motioner om statliga utmärkelser

1979/80:3 med anledning av motioner om anställningsskydd

Civilutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av riksdagens revisorers förslag

1979/80:21 angående den lokala lantmäteriverksamheten

1979/80:2 med anledning av propositionen 1978/79:214 om ändring i förköpslagen (1967:868), m. m., jämte motioner

1979/80:3 med anledning av propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m., såvitt avser bostadsdepartementets ansvarsområde, jämte motioner

§ 16 Anmälan av interpellationer

Nr 21

Måndagen den
5 november 1979

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 29 oktober

Anmälan av interpellationer

1979/80:46 av *Carl Lidbom* (s) till justitieministern om lagstiftningsarbetet i justitiedepartementet:

I tre år hade vi som justitieminister en pensionerad ämbetsman med beteckningen opolitisk. Hans uppgift var att utträta så litet som möjligt. Mätt med detta mått var hans verksamhet framgångsrik.

Sin enda utåt uppmärksammade insats gjorde han på hösten 1978, när han i samband med den förra trepartiregeringens ändlösa diskussioner om borrhål och laddning av reaktorer försökte lära Thorbjörn Fälldin att tolka villkorslagen. Denna insats blev dock, som bekant, mindre framgångsrik.

Men nu är det annorlunda. Nu sitter för första gången sedan 1920-talet en högerpolitiker på posten som justitieminister. Håkan Winberg har i många år och med stor konsekvens arbetat i riksdagen för konservativa värderingar, åsikter och förslag. Ansvaret för den omfattande och betydelsefulla lagstiftning som hör hemma i justitiedepartementet ger honom rika möjligheter att påverka samhällsutvecklingen i den riktning som han så länge pläderat för. Kommer han att tillvarata dessa möjligheter? I så fall är hårda sammandrabbningar att vänta i riksdagen.

Borgerliga politiker – främst moderater men av och till också centerpartister och folkpartister – brukar anklaga socialdemokraterna för att under 1970-talet ha åstadkommit en snårskog av onödiga och skadliga lagar – lagar som medfört sämre rättssäkerhet, urholkat den privata äganderätten och gjort den enskilde alltmer kringskuren i sitt handlande och alltmer beroende av en växande, maktfullkomlig byråkrati. Håkan Winberg har i riksdagen hört till dem som flitigast och ivrigast talat om socialistisk regleringsiver och målat hotbilder av en frihetsfientlig socialdemokrati.

Hotbilderna har inte sällan framförts utan att kritikerna gjort sig mödan att tala om vilka lagar det är som de anser skadliga. Men man har också ofta använt argumenten om ofrihet och bristande rättssäkerhet som tillhyggen i kampen mot socialdemokratiska reformförslag. Det har då gällt lagar som onekligen haft ett element av frihetsinskränkning – för somliga. Lagarna har inneburit begränsningar, t. ex. i skrupelfria företagares möjligheter till skatteflykt, i byggnadsfirmors möjligheter att styra utvecklingen på bostadsområdet och tjäna stora pengar på markaffärer, i smarta affärsmäns möjligheter att pracka på kunder dåliga varor eller i arbetsgivares möjligheter att hänsynslöst välja och vraka bland sina anställda när några måste gå på grund av driftsinskränkning eller omläggning av produktionen. Att dessa lagar behövts för att åstadkomma bättre ekonomisk och social rättvisa och för att öka friheten och tryggheten för dem som haft för litet av bådadera är något

som åtminstone moderater ofta varit okänsliga för. En genomgång av riksdagsprotokollen visar att detta omdöme är tillämpligt också på den nye justitieministern.

Många väntade säkert att den hårda kritiken mot socialdemokratisk lagstiftning under 1970-talet skulle sätta djupa spår i det politiska arbetet när vi 1976 för första gången på 44 år fick en borgerlig regering. Många trodde att kursen skulle läggas om, lagstiftningsmaskineriet omprogrammeras, den offentliga sektorn skäras ned och åtskilliga "frihetsinskränkande" lagar försvinna. Men ingenting av allt detta hände. Inte en enda av de förhatliga lagarna från den socialdemokratiska tiden upphävdes, inga ämbetsverk avskaffades och det gjordes inte ens något allvarligt försök att banta ned byråkratin.

Man kan spekulera över orsakerna. Kan det åtminstone delvis ha berott på den opolitiska justitieministerns programmatiska överksamhet? I så fall är ju förutsättningarna ändrade nu.

Eller vågar man hoppas att underlåtenheten att välja en ny kurs berodde på att de borgerliga partierna, när de väl fick ansvar, började inse sammanhangen och förstod ihålligheten i sin egen propaganda? Har de till sist förstått att den snabba tekniska och industriella utvecklingen tvingar fram fler lagar och förkortar lagarnas livslängd? Har de förstått att strukturförändringarna och samhällsutvecklingen gör att lagstiftaren allt oftare tvingas ingripa för att skydda de svaga och hindra de starka från att missbruka sin frihet? Inser numera t. o. m. moderaterna att den frihet de förespråkade innebär ofrihet och brutal otrygghet för flertalet?

Regeringsförklaringen ger inte något svar på dessa frågor. Inte heller har den nye justitieministern avgett någon programförklaring. I intervjuer i samband med tillträdet har han visserligen framhållit sin sedan gammalt kända ovilja mot onödiga lagar. Men han har gjort det i vaga och allmänna ordalag. Det enda konkreta exempel han nämnt är det straffsanktionerade förbudet att gå mot "röd gubbe", som han vill ha bort. Man frågar sig: Är exemplet torftighet ett uttryck för nybörjarens försiktighet eller en antydning om var gränsen går för justitieministerns fantasi och ambitioner?

Möjligen förhåller det sig så, att också Håkan Winberg åtminstone börjar ana att de moderata slagorden visserligen kan vara bra att ha för att skrämja de tveksamma och egga de övertygade bland borgerlighetens sympatisörer när det är dags att gå till val men att de inte duger att omsättas i praktisk politik. Det är möjligt att den nye justitieministern tillhör den kategori moderater som hans kollega jordbruksministern kallar "skryt- och skränhöger" – en påträngande och obehaglig men i grunden ganska ofarlig höger. Det är möjligt. Men vi vet inte.

Frågetecknen i samband med skiftet på justitieministerposten är många. Klarlägganden behövs.

Jag får därför fråga justitieministern:

1. om han fortfarande anser att vi har massor av onödiga och skadliga lagar,
2. vilka lagar han i så fall åsyftar och om han tänker avskaffa dem,

3. om han fortfarande anser att det är klen beställt med rättssäkerhet och frihet i vårt land, och
4. vad han i så fall avser att göra åt saken.

den 30 oktober

1979/80:47 av *Lena Öhrsvik* (s) till industriministern om den manuella glasindustrin:

Riksdagen beslutade i våras att en samlad plan för samhällets insatser på glasindustriområdet skulle upprättas. När det gäller den manuella glasindustrin skulle målet vara att bevara denna industris långsiktiga konkurrenskraft och konstnärliga kvalitet, så att dåvarande sysselsättningsnivå kunde behållas.

Sedan detta beslut fattades har två glasbruk lagts ned, och överhängande risk föreligger för ytterligare nedläggningar. Denna utveckling inger stor oro. Åtgärder måste omedelbart vidtas, så att inte branschens överlevnadsmöjligheter försvinner, medan man utreder framtidsperspektiven.

Branschen har under de allra senaste åren tappat ca 700 anställda, dvs. 28 %.

Glasbruken är på sina resp. orter ofta den enda eller den helt dominerande industrin, och ca 90 % av verksamheten är förlagd till fyra kommuner i Småland. En fortsatt krympning av branschen får alltså mycket omfattande samhällsekonomiska och sociala konsekvenser.

Jag anhåller därför om kammarens tillstånd att ställa följande frågor till industriministern:

1. När väntas industriverkets utredning om den manuella glasindustrin vara klar?
2. Hur tolkar regeringen riksdagens beslut från i våras angående sysselsättningsnivån?
3. Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att förhindra ytterligare nedläggningar under den tid utredningen pågår?
4. Kan de anställda vid Flygsfors glasbruk räkna med regeringens stöd i sina försök att åter få i gång verksamheten?

den 1 november

1979/80:48 av *Sture Palm* (s) till utbildningsministern om förhandsgranskningen av biografilm:

Argumenten i den svenska filmcensurfrågan torde numera vara allmänt kända. Filmcensurmotståndarnas principiella skäl för avskaffande av all förhandsgranskning av film för vuxen publik möts av anhängarnas oro över den allt rårare våldsunderhållningen. Det gäller framför allt de senare årens filmutbud.

Filmcensurutredningen avlämnade sitt betänkande för ett tiotal år sedan. Där framlades förslag om att all förhandsgranskning av film för vuxen publik

Anmälan av interpellationer

Måndagen den
5 november 1979

*Anmälan av inter-
pellationer*

skulle avskaffas. Trots att ett flertal ministerskiftet har skett sedan dess på utbildningsdepartementet har de olika departementscheferna förhållit sig avvaktande och inte utarbetat någon proposition. Detta ståndpunktstagande har säkert starkt stöd hos den stora opinionen.

Mot den bakgrunden framstår förre folkpartiledaren, förre vice statsministern, förre arbetsmarknadsministern och nuvarande ordföranden i Svenska filminstitutet Per Ahlmarks upprepade attacker mot den nu tillämpade ordningen som mycket uppseendeväckande.

Hans uttalande har mött stor uppmärksamhet i bl. a. vissa massmedia, troligen beroende på att de emanerar från en f. d. partiledare och tidigare regeringsmedlem, som torde dela den nuvarande utbildningsministerns grundvärderingar.

Detta bidrar till att öka förvirringen hos den stora allmänheten när det gäller hur folkpartiets ledning och därmed den nuvarande regeringen ser på kampen mot det filmvåld som denna fråga ytterst handlar om.

I massmedia, symposier och nu senast vid en filmpremiär riktar filminstitutets ordförande Per Ahlmark fortsatta angrepp mot nu gällande lagstiftning, som i hög grad utformats i utbildningsministerns departement. Låt mig nämna ett exempel. Slutorden inför premiärpubliken på biografen Palladium i Stockholm den 29 oktober 1979 löd:

”Om ett par år eller ett par årtionden kommer också censuren för film att avskaffas. Och sedan kommer man att förundra sig över 70-talets Sverige, då man lät några tjänstemän på Statens biografbyrå härja och klippa på filmens område. Hur lång tid det tar, innan denna rest från överhets-Sverige försvinner beror på hur kraftfullt ni och andra, som censuren inte tror själva kan ta ställning, protesterar mot det förmynderi som vi alla på filmens område är satta under.”

Jag vet att vad Filminstitutets ordförande har att säga i denna fråga är av begränsat intresse. Han har att hantera filmkommersiella intressen. Trots detta kan uttalanden av detta slag skapa oklarhet hos de organ som på uppdrag av regering och riksdag har att fullfölja sina uppgifter.

För att skingra eventuella fortsatta oklarheter på detta område vill jag till chefen för utbildningsdepartementet ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att inför kammaren redovisa sin uppfattning om de krav som nu rests beträffande avskaffande av förhandsgranskning av biografifilm?

2. Vill statsrådet så långt möjligt, i avvaktan på resultatet av nu pågående utredningsarbete, medverka till att effektivt begränsa utbudet av underhållningsvåld på biografifilmens område?

§ 17 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 26 oktober

1979/80:81 av *Doris Håvik* (s) till socialministern om utnyttjandet av rätten till föräldraledighet i visst fall:

Enligt nuvarande lagstiftning äger förälder rätt till föräldrapenning för vård av eget barn. Av tidningsuppgifter framgår att ett par kommuner i Stockholmsområdet – Täby och Vallentuna – försöker spara in vikarier för daghemspersonal genom att låta barnens föräldrar turas om att arbeta på daghemmen. Föräldrarnas arbete bör enligt kommunerna ersättas genom utnyttjande av föräldraförsäkringen. Man planerar utbildning för hela daghemspersonalen samtidigt och hänvisar föräldrarna till att under denna tid ta ut föräldrapenning och själva ta ansvaret för att daghemmen drivs som vanligt. Då det formellt inte föreligger något hinder mot att ta den särskilda föräldrapenningen i anspråk tvingas alltså föräldrarna använda föräldraledigheten enligt kommunernas önskemål. Det finns anledning att hysa oro för vem som under denna tid har det sociala ansvaret gentemot barnen och föräldrarna.

Mot denna bakgrund vill jag till socialministern ställa följande fråga:

Är det acceptabelt att kommunerna kräver att föräldrarna utnyttjar föräldrapenningen för att täcka luckor i kommunernas barnomsorgsplanering?

1979/80:82 av *Eva Winther* (fp) till kommunikationsministern om åtgärder mot höjda biljettpriser på vissa flyglinjer:

I regeringsförklaringen sägs att ett huvudmål för regeringen är att trygga rätten till arbete och att förbättra den regionala balansen.

De nyligen beslutade prishöjningarna på en del flyglinjer till bl. a. Norrbotten kommer att motverka denna regeringens målsättning.

Vilka åtgärder avser kommunikationsministern att vidta?

den 29 oktober

1979/80:83 av *Börje Stensson* (fp) till kommunikationsministern om planerad avstängning av viss färjeförbindelse i sjön Sommen, m. m.:

För att kunna spara 90 000 kr. avser vägverket i Östergötlands län att stänga en färjeförbindelse i sjön Sommen under perioden den 1 november 1979 – den 1 april 1980. Vissa arbetsresor kan bli 4–5 mil längre. Enskildas och företags kostnader ökar således; därmed ökar också samhällets kostnader.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga kommunikationsministern:

Nr 21

Måndagen den
5 november 1979

*Meddelande om
frågor*

1. Är kommunikationsministern beredd att undersöka detta speciella fall utifrån samhällskostnadsaspekt?

2. Vilka åtgärder avser regeringen att vidtaga för att åstadkomma att statliga verk också redovisar samhällskostnader vid förändringar i sin verksamhet?

den 31 oktober

1979/80:84 av *Ake Wictorsson* (s) till budgetministern om sysselsättningsproblemen i Hallstavik:

Datacentralen för administrativ databehandling (DAFA) har sedan lång tid en stansningsenhet, förlagd till Hallstavik, som i dag sysselsätter 27 kvinnor.

Centraliserad stansningsverksamhet är en minskande verksamhet i Sverige, och stora ansträngningar görs av DAFA för att långsiktigt klara sysselsättningen för de anställda i Hallstavik.

I enlighet med riksdagens beslut utreds nu möjligheterna att till Gällivare förlägga en servicebyrå för skrivarbete etc. Under utredningsarbetet har där påbörjats en stansningsverksamhet som innebär ett direkt hot mot möjligheterna att klara sysselsättningen i Hallstavik. Det är självklart att Gällivare behöver nya arbetsmöjligheter. Men det borde vara lika självklart att dessa arbetsmöjligheter inte skall åstadkommas genom att arbetslösheten flyttas från ett undersysselsatt område till ett annat.

Under hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens medgivande att till budgetministern få ställa följande frågor:

Vilka åtgärder är budgetministern beredd att vidta för att trygga sysselsättningen för de anställda vid DAFA:s stansningsenhet i Hallstavik?

Vilka åtgärder är budgetministern beredd att vidta i syfte att till Hallstavik omlokalisera annan statlig verksamhet i Stockholmsregionen för att förbättra arbetsmöjligheterna för framför allt kvinnlig arbetskraft?

1979/80:85 av *Thage Peterson* (s) till industriministern om skogsindustrins råvaruproblem:

Det har framkommit uppgifter om att NCB:s fabriker i Hörnefors och Köpmanholmen på grund av råvarubrist måste stängas under flera månader nästa år. En förklaring till fabrikernas råvaruproblem är allmänt sett minskade avverkningar från de privata skogsägarnas sida. En annan förefaller vara att skogsägarföreningarna inte levererar virke till NCB:s fabriker i den utsträckning som stadgas i de virkesavtal som träffades i samband med att staten i våras gick in med stödåtgärder.

Industriministern har i en kommentar till uppgifterna endast konstaterat att han inte blivit underrättad om situationen och att han därför inte ser någon anledning att diskutera frågan. Från socialdemokratisk sida ser vi det som utomordentligt allvarligt att sysselsättningen i Hörnefors och Köpmanhol-

men, men även på andra orter, starkt hotas genom att skogsägarna inte tar sitt samhällsansvar.

Med anledning härav vill jag fråga industriministern om han är beredd att dels vidta effektiva åtgärder för att komma till rätta med den allmänt sett otillfredsställande avverkningsituationen, dels utan dröjsmål säkerställa att virkesavtalens regler följs?

den 1 november

1979/80:86 av *Eva Hjelmström* (vpk) till justitieministern om förbud mot omskärelse av kvinnor:

Är justitieministern beredd att omedelbart lägga fram förslag för riksdagen om förbud mot omskärelse av kvinnor?

den 2 november

1979/80:87 av *Anna Wohlin-Andersson* (c) till socialministern om undersökning av orsaken till medfödda missbildningar hos barn i Valdemarsvik:

I massmedia har förekommit uppgifter om att vartannat barn som fötts i Valdemarsvik under senare delen av 1978 och under första hälften av 1979 haft missbildningar. Normalt brukar 2 % av alla nyfödda ha någon form av missbildning.

Enligt uppgifter har länsläkaren beslutat om utredning av de aktuella fallen med missbildningar. Utredningen har dock skett under stor sekretess. Inte ens de berörda familjerna skulle ha blivit tillfrågade eller ha fått information om undersökningen.

De presenterade uppgifterna om det onormalt stora antalet missbildningar hos de nyfödda barnen har helt naturligt skapat stor oro i Valdemarsvik. Inte minst det faktum att undersökningen skett under stor sekretess har skapat oro och otrygghet, framför allt bland gravida kvinnor.

Jag vill därför fråga socialministern:

Avser statsrådet att vidta några åtgärder – och i så fall vilka – för att närmare undersöka det stora antalet fall då barn fötts med missbildningar i Valdemarsvik?

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 14.48.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 21

Måndagen den
5 november 1979

*Meddelande om
frågor*